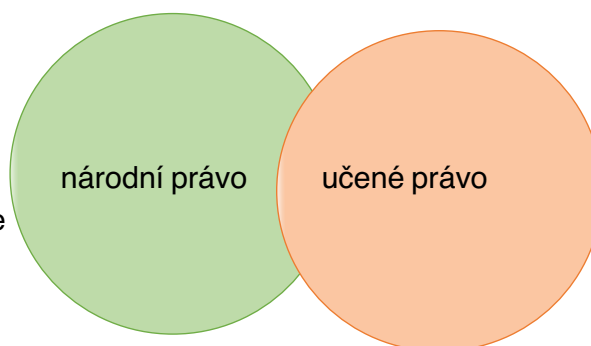

Právní kultura ve středověku

Ius proprium = národní práva

„Dva právní světy“

- ? Renesance 12. století
- ? CIC
- ? Akademická emancipace právní vědy: leges + canones
- ? Profesionalizace právní aplikace
- ? Racionalizace práva
- ? Byrokratizace
- ? Právní stát
- ? ŘP „lex omnium generalis“
- ? L.: Heribaut – různá míra romanizace dle důležitosti právní obl. pro spol.

„Alterita“

Předstátní/moderní právo	Státní/moderní právo
Jednota normativních systémů (morálka, náboženství)	Oddělení normativních systémů
Jednota soukromého a veřejného práva	Oddělení soukromého a veřejného práva
Kompromisní řešení sporů (win-win)	Soudní řešení sporů (win-lose)
Primát vůle k dohodě	Primát uplatnění práva
Kompenzuje újmu	Trestá újmu
Široký prostor svépomoci	Státní monopol nad právem
Osobně a lokálně diferencované	Unifikované
Autoregulace	Regulace „shora“
Statické	Dynamické
Kolektivistické	Individualistické

Antropologický pojem práva (Pospíšil)

- ? „právo je pojem a nikoliv jev“
- ? Forma: abstraktní pravidla (kodifikace, chování lidí, rozhodovací praxe)
- ? Obsah: autorita, univerzální použitelnost, závazek, sankce

Formy a prameny práva dle vzniku (Ebel)

- ? Právo stanovené (Gebot) – autoritativní příkaz vrchnosti
- ? Právo usnesené (Willkür) – konsensus právního společenství
- ? Právo nalézané (Weistum) – výsledek soudní činnosti

Obyčej

- ? 2 aspekty: materiální – usus – pravidelnost; psychologický – opinio iuris
- ? Charakteristika: primárně nepsaný, spontánní vznik, různá míra obecnosti (lokální variace), ve vztahu k psanému právu (Hudson): interpretační vodítko a vyplňování mezer, konflikt: dobrý x špatný, paradox – idea starobylosti a neměnnost x proměnlivost v praxi (correctio)

Koldín

- ❑ Nachází se také Jus consuetudinarium, tj., právo dávným zvyklým užíváním od lidí přijaté, kteréhož šetření se má v příkladech a v skutcích předešle mezi lidmi zběhlých a již rozsudky stvrzených, a tak jako již za právo ujetých. Však toliko aby taková právní zvyklost nebyla proti spravedlnosti a dobrým mravům, tak jakž o tom práva vyměřují. ... To, což dobrou zvyklostí utvrzeno jest, za právo držeti budeme, v těch věcech aneb případnostech, kteréžto právy psanými vysloveny nejsou

Dokumenty z právní praxe: listiny a právní knihy

- ❑ Právní knihy
 - ❑ V kodifikačních „vlnách“ od 13. st.: Sachsenspiegel aj. zrcadla (Deutschen-, Schwaben-, Franken-)
 - ❑ Soupisy obyčejového práva v národním jazyce
 - ❑ Náběhy k vědeckému zpracování – evidence, systematika, komentář
 - ❑ V platnosti dlouho do novověku
 - ❑ Autor: většinou znalec práva/právní praktik, většinou z (polo)soukromé iniciativy
 - ❑ Funkce: formativní (vliv na právní praxi) + informativní (info o právu)
- ❑ Listiny
 - ❑ Písemnosti: forma – vyhotovení a ověření, obsah – právní jednání
 - ❑ Notitia (ověření) x carta (disp.)
 - ❑ Výstavba: protokol – arenga, text – narace + právní jádro, eschatokol – svěd. Řada

Středověké právo

- ❑ Symbióza: učené právo x národní právo (Dilcher)
- ❑ Personalita (kolektiv) x teritorialita
- ❑ Otevřenost vůči jiným normativním systémům (Krause) – právo má původ v Bohu a je součástí stvoření
- ❑ Statusová nerovnost před zákonem – právo jako privilegium
- ❑ Pluralita „center normativní aktivity“ (Rückert) – ne-systém
- ❑ Dvojvrstevnost – „nové listinné“ právo x staré nepsané právo (Krause)
- ❑ Paradox – starobylost x aktualizace (Krause)
- ❑ „gutes altes Recht“/lex prior melior (Kern)
- ❑ „deficitní“ – bez moc. monopolu, „nové“ právo bez záruky trvání – vázanost na „tvůrce“
- ❑ „konsensuálně-konkrétní“ – identifikováno ve sporech (Weitzel)
- ❑ „aliterární“ – dynamika paměti a zapomínání (Vollrath)
- ❑ „spontánní“ – chybí plánovitost právní regulace (Krause)
- ❑ „ritualizované“ (Dilcher, Althoff) – formalismus – teorie projevu ve stanovené formě, publicity
 - ❑ Vnitřní: „šablonovitost“ = typizace, kazuistika
 - ❑ Vnější: symbolismus, slavnostní ráz
- ❑ Spor o existenci objektivního práva – těžiště proces výkonu spravedlnosti

- ❑ Charakteristiky stv. pr. obyčejje (Dilcher):
 - ❑ Bez moc. monopolu – konsensus
 - ❑ Vazba na mimoprávní normativní systém
 - ❑ Transcendentální přesah
 - ❑ Aliterární spol. a paměť
 - ❑ Ad hoc nástroj k řešení konfliktu

Statuta konrádova

- ❑ Slušnosti odpovídá a přísluší královské Výsosti i cti, aby všemi způsoby se dbalo a podporovalo, aby nikdo nebyl postihován proti řádu práva, nýbrž aby jednomu každému byla ještě práva nezkrácené zachována; dbalostí práva totiž se i udržuje čest a sláva na tomto světě i se od boha dává duši odměna ve vlasti nebeské. Aby pak ta práva, která byla stanovena, dříve od našich předchůdců, jako od dobré paměti vévody Konráda a od jiných, a pak od nás v celé brněnské oblasti, v průběhu doby od nikoho z lidí nemohla býti změněna, nýbrž na věky, aby zůstala stálá a pevná, nechť ví jak přítomný věk, tak po něm následující budoucnost, že my po pečlivém jednání s věrnými našimi župany českými a stejně i moravskými, chtějíce, aby ode všech věčně byla neporušené zachovávána, práva stanovíme takto: ...
- ❑ Čl. 1: „Všecky nemovitosti, které urození muži jak vyšší tak nižší za času vévody Konráda drželi dodnes beze sporu spravedlivě a pokojně, nechť drží nadále v dobrém pokoji a míru.“
- ❑ Čl. 3-4: „Byl-li by zloděj u některého urozeného nebo u někoho, či je vesnice, a (ten) by jej odevzdal soudu, všechno jmění, nechť je jeho a hrdlo zlodějovo budiž dáno v moc knížete. Nadto chytí-li se zloděj v některém místě a pověsí-li se, Všechno, co měl, je knížecí kromě plodin, jež dotud zůstaly na poli.“
- ❑ Čl. 8-9: „Když má někdo podstoupit soud vody, ať jej nikdo nespouští na vodu leč duchovní a jeho pomocník; jestliže by mu bůh pomohl, ať dá soudci dva denáry a duchovnímu 14; jestliže by se svlékl a nechtěl soud podstoupit, ať zaplatí kaplanovi 7 denárů a bábě dva. Jestliže by některý urozený muž a ne druh (= níže postavený) měl proti sobě nárok, ať za něho podstoupí soud služebník.“

Kniha rožmberská

- ❑ 171. Z ran modrých, z mála nebo ze mnoha, jeden póhon ; jako z plena právo sehnat o tu při ; právo pývodu přísieci, což jmá ran ot něho, jenž bit; Viece práva nenie.
- ❑ 172. Z ran otvořitých jeden póhon; právo jako z plena pohnati; právo pývod přísiez (=přísaha).
- ❑ 173 Z ran z siných jeden póhon; právo sehnati jako z plena; právo pývod přísiez.
- ❑ 174. Z ran krvavých jeden póhon; právo sehnati jako z plena; právo pývod přísiez.
- ❑ 175. Z lovu, jež v ciziem loví, jeden póhon, že je zlodějstvo; právo sehnati (= vykonat pýhon) jako plena.
- ❑ 176. Ze psa neda z kakého i ze všelikakého jeden póhon, že to zlodějstvo; právo z a přísahu vzieti na svú vieru, rci: „To беру na mú vieru i na mú duši, sem-li ten pes zukradl, hóh daj, bych opsěl (= stát se psem), jako ten pes“.

Právní rituály

Rituál

- ? Obec. (Althoff-Siep):
 - ? Deskriptivní část: standardizované způsoby kolektiv./individ. chování, které: je založeno jak na vnucených, tak na tradičních pravidlech; identicky, popř. s drobnými obměnami se opakuje; má symbolický rozměr
 - ? Funkcionální část: ovlivňuje soc. status aktérů, manifestuje systém hodnot a představ, zavazuje aktéry do budoucna
- ? V právu (Dilcher): inscenace na veřejnosti, sakrální autorita, právní účinky, odkaz k normativním představám
- ? Performace rituálu (forma) = výkon práva (obsah)
- ? Legitimita: stáří, opakování, původ
- ? Soustavné „zpřítomňování“ obsahů práva v orál. kult.

Lenní právo

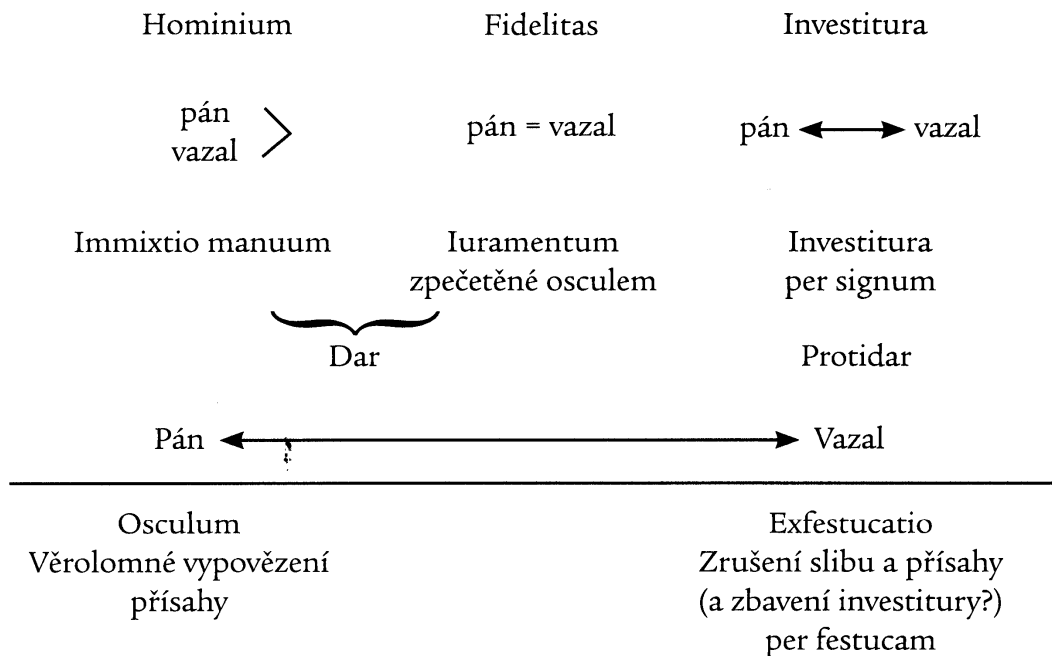
- ? Právní regulace vztahu mezi pánem a vazalem
- ? S dopady na struktury: politické moci, společnosti
- ? Právní historiografie 19. st.: součást soukromého práva (-)
- ? Heinrich Mitteis: výstavbový prvek veřejného práva (+)
- ? Sys.: osobní složka, věcná složka
- ? Lenní praxe: vznik, obsah
- ? L.: Spiess

Investitura

- ? Soukromoprávní sféra – transfer majetkových práv
- ? Veřejná sféra – inaugurační a přechodový rituál – transfer vrchnostních práv
- ? Funkce: minimalizace společenského rizika a nejistoty v důsledku bezvládní
- ? Předání symbolického předmětu:
 - ? Pozemek (věc: hrouda hlíny, drn trávy, větev, fošna ze dveří + panství: rukavice, krbový hák, kopí, nůž, klobouk)
 - ? Panství (žezlo, praporec)
- ? Autonomní rituál/ součást feudálně-vazalských vztahů
- ? „graciální“ politický řád (Weinfurter)
- ? „antropologické konstanty“ lenní infeudace (Le Goff):
 - ? Místo – symbolická půda, kam přijížděl vazal za svým pánem
 - ? Veřejnost – společenství přijímá vazala do svého středu, je svědkem a ručitelem jeho iniciace
 - ? Individualizace – poměr vazala a pána se promítá do průběhu infeudace, která se adaptuje na konkrétní podmínky v místě a čase
 - ? Fixace – uchování aktu v paměti
- ? U nás – olom. bis., manské soustavy kolem král. hradů
- ? L.: Kowalewski, Sovadina, Janiš

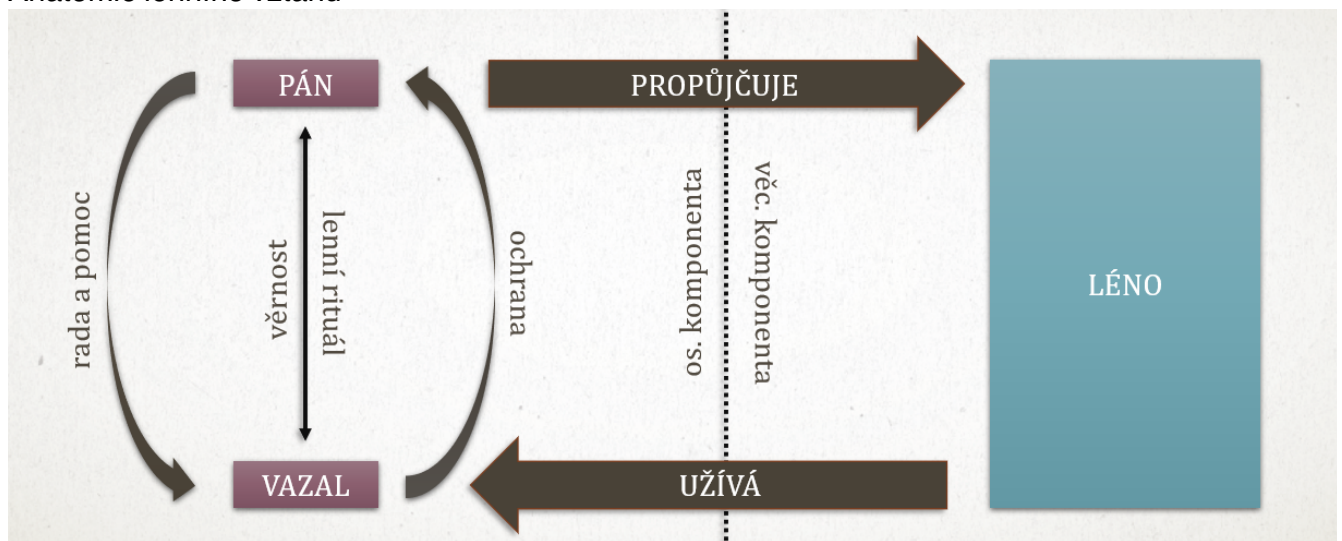
Schéma lenního rituálu

C. Schéma feudálně vazalského symbolického systému

- ❑ 1. hominium: lenní slib (prohlášení vyjadřující vůli stát se manem), vkládání rukou (manus – potestas)
- ❑ 2. fidelitas + osculum: přísaha věrnosti doprovázená polibkem
- ❑ 3. investitura: udělení léna (smlouva)

Anatomie lenního vztahu

Lenní soustava olomouckého biskupství

- ? Počátky: nejisté (? 11. st.)
- ? Zánik: 60. léta 19. st. – alodifikace, výkup za náhradu
- ? Mezníky:
 - ? 1274 privilegium PO II – ratifikace lenní soustavy
 - ? 1348 K IV – olom. bis. dědičným lénem České koruny
 - ? 1590 majestát R II – právní autonomie olom. bis., lenního dvora a soudu
- ? Funkce: vojenská, hospodářská – kolonizace
- ? Obsah: vojenská, dvorská služba, platy
- ? Právní základ: Sachsenspiegel, v 16. st. kodifikována manská práva (Švábské zrcadlo + sněmovní usnesení)
- ? L.: Lapčík

Bruno ze schauenburgu

- ? Dříve: zakladatel, dnes: reformátor
- ? Cíl: majetková jednotu a stabilita, vytvoření nadosob. celku – bis., kostel. kapitula
- ? Právní know-how: notář Konrád
- ? Po Brunově smrti adaptace lenního zřízení na lokál. obyčeje

Vazalové a léna

- ? Vazalové
 - ? Milites + famuli – rozdíl ve spol., ne v právním postavení
 - ? Za Brunova episkopátu 2/3 z Vestfálska a Saska
 - ? Ženy jako dcery/vdovy leníků
- ? Léna
 - ? Půda – vsi, lány, dvorečky
 - ? Peníze – desátek, podíl na pokutách
 - ? Hrad

Feud-vazal. poměr

- ? Léna: dědičná po meči, nezcizitelná
- ? Vazalové: přikoupit statek z vlastního kapitálu, roční uznávací poplatek (osvobozeny přikoupené statky aj.), vojenská služba českému králi a olom. bis., řídit se „magdeburským“ právem

Manský soud

- ? První listinná zpráva 1307 – „magdeburské právo“, rozhodčí řízení, konání na podnět leníků ad hoc
- ? První soud, protokol 1364 – půhony a nálezy
- ? Předseda: dvorní sudí, event. bis., hejtman
- ? Přisedící: 1420 – ryt. stav., počet 12; 15. st. – včetně členů kapituly
- ? Sudiště: od 16. st. Kroměříž
- ? Zasedání: 1x za rok (pondělí), od 16. st. 2x za rok
- ? Úřední jazyk: čeština
- ? Úřední knihy: desky půhonné a trhové

- ? 16. st. – kompetenční vztah k zemskému soudu

Lenní ceremoniál

- ? Fáze (lenní reverz 1288): homagium, přísaha věrnosti, investitura
- ? Situace: nový leník, obnovení vztahu po smrti původního leníka, nový biskup
- ? Místo: biskupství, osobní rezidence
- ? Čas: celý rok průběžně

Lenní knihy

- ? „Já N. na tom přísahám, že knězi N. biskupovi a kostelu olomúckému věren budu, jich dobrého pomáhati a jejich zlého vystříhati, tak mi Bůh pomáhaj i všickni světi “
- ? "Kněz biskup jsa oblečen v komži a biskupskou kápi, jmajíc na hlavě svoj korunu a rukavice s prsteny na ruku, jde před veliký oltář a posadí se na stolič, kteráž jemu tu slavně připravena jest a koberci ozdobena a přistúpíc manové jeden po druhém, kleknúc na kolena v svém rúše, složíc jednu ruku v druhú, tak spolu složených obudvú ruk podá knězi biskupovi a kněz biskup svými rukama ujme obě dvě ruce manovy. Potom man políbí kolena kněze biskupovy zřetelně a vstane a stojíc před knězem biskupem s zdviženými dvěma prsty, učiní přísahu, jakž za právo manské jest. Tehdy po tej přísaze kněz biskup podá ruky manu a man jde ku písari, aby to bylo zapsáno při přítomnosti prelátů, kanovníků i jiných, kteřížby přítom byli, kohož by se zdálo za svědky zapsati.“

Feudalismus

- ? 1. lenní systém (F. L. Ganshof – právo)
 - ? Hierarchicky uspořádaný systém závislostních vztahů, založených na syntéze věcných (léno) a osobních komponentů (vazalita)
- ? 2. státní forma na určitém stupni dějinného vývoje (M. Bloch – společnost)
 - ? Osobní závislost a podřízenost sedláků
 - ? Léno (držba spojená se službami)
 - ? Třída specializovaných válečníků
 - ? Vazalita (pouta poslušnosti a ochrany)
 - ? Přežívání rodových a státních struktur

Moderní pojetí feudalismu

- ? Změna paradigmatu
 - ? Přehodnocení teze o „feudální anarchii“ a pozitivní ocenění vlivu lenního systému na stabilitu stv. polit. útvarů (Mitteis)
 - ? Od lenní teorie k lenní praxi
 - ? Od komplexních modelů k lokálním specifickým
 - ? Od právní historie k „totalitní historii“

Circuitio

- ? Čes.: újezd, lat.: circuitio, resp. circuitus nebo ambitus
- ? Paralela s Königsumritt (Bader) – rituál. obcházení nebo objezd na koních
- ? V terénu za účasti místního obyv., znalců (Feldgeschworene) a provinc. úředníků – autorizace, paměť
- ? Funkce: zmocnění se, obnovení držby/svrchované moci nad územím a obyvateli
- ? Formy: periodicitu (někdy jen ad hoc část hranice), slavnosti
 - ? Individuální – vytyčení hranice pozemkového majetku za účelem právní dispozice
 - ? Kolektivní – vytyčení právní rámce pro život pospolitosti a posílení její identity
- ? Náboženské prvky – účast církevních osob, imitace procesí
- ? Pr. podstata: tradice
- ? Prodávající – symbol, prokazuje vlastnickou svrchovanost nad zcizovaným územím
- ? Kupující – nabytí vlastnictví a příležitost, seznámit se důkladněji s jeho rozsahem

Mezní právo

- ? Právní regulace hranic mezi pozemky a správními celky
- ? Účel: prevence a reakce na sousedské spory
- ? Těžiště: procesní právo
 - ? Soud
 - ? Arbitráž
 - ? Mediace
- ? Systém
 - ? Zemské
 - ? Vrchnostensko-poddanské

Hraniční rituály a symbolika

- ? Objezd a ochoz
- ? Přísahe: nad hrobem, proti slunci
- ? Mezní vůl (Prasek)
- ? Útočiště (Brandl, Jireček)
 - ? Slavnostní uzavírání smluv (?)
- ? Výprask

Starší doba (do 1306)

Vymezování hranice v listinách

- ? Terminologie a formy
 - ? Pěšmo: ochozy
 - ? Koňmo: obyeza, ummerithunge, circimequitacio
- ? Obyčejový ráz: usus, ius, lex + consuetudo regni/terrae (approbata)
- ? Právní rámec
 - ? Spor (soudní řízení, mimosoudní řízení)
 - ? Dispozice: směna, prodej, darování
 - ? „obnova“ (incidenční – ve sporu, z podnětu vlastníka; periodická – Menšík)
 - ? Účastníci:
 - o Veřejná autorita
 - ? Na žádost strany (ad petitionem) + dar koně
 - ? Z rozkazu panovníka (ad mandatum, preceptum) a s jeho souhlasem (de consensu) x vládce a jeho rodina výjimečně u donací
 - ? Obvykle světové, výjimečně církevní (farář)
 - ? Centrální: nejvyšší komorník, podkomoří, lovčí, ...
 - ? Lokální: kastelán + sudí, vilik, lovčí, ...
 - o Subjekty pr. vztahu/sporu
 - ? Povinnost prodejce
 - ? Doprovod zájmem spřízněných osob
 - ? Svolávání (ad hoc vocatis)
 - o Místní obyvatelstvo: vicini, alii (fide digni)
 - o Funkce uchování právní paměti pro účely svědectví (testes)

Průběh

- ? 1. přísahy (gesta)
- ? 2. perambulace
 - ? První a poslední hraniční znamení (meta prima)
 - ? O vyorání brázdy na závěr KTov
 - ? Atributy: celebriter, racionaliter, directe
 - ? Konzultace s úředníky
 - ? Námitky
 - ? Ohedání (ostensio) – body, linie
- ? 3. písemný zápis (circumscriptio)
 - ? Účel:
 - o Memoriální topika (thesaurus memorie)
 - o Kautela (maior cautio)
 - o (ne)porušitelnost právního jednání (gesta pervertere)
 - o Uchování památek (oblivioni tradita = quasi non facta)

- ☐ Role stáří
 - ☐ Svědkové – čím starší, tím lepší (Menšík)
 - ☐ Hranice
 - Starobylost (antiquitas) je garancí legitimacy hranice, není třeba je písemně zaznamenávat
 - Nové hranice (novalia) vzbuzují podezření, je třeba písemně zaznamenat
 - Přirozené: střed vodních toků, mezi stromy, kopci, horami, případně jinými z dálky viditelnými a výraznými přírodními útvary ...
 - Umělé: stezky a cesty, nebo třeba uměle navršené hromady kamení tzv. kopce (Dohnal – Šída)
- ☐ Účel:
 - ☐ Odklizení nejistoty: stupňování právní jistoty: právní akt – rituál – písemný záznam
 - ☐ Obeznamení hradských úředníků
 - ☐ Ochrana před hradskými úředníky
 - ☐ Kautela proti ohrožování/porušování práv
 - ☐ Kautela proti „vindikaci“
 - ☐ Získání držby
 - ☐ Zcizení
 - ☐ Platnost zavazovacího jednání

Mladší doba (po 1306)

- ☐ + 1614
- ☐ Měšt. rodina z Prachatic
- ☐ Studium ve Vídni
- ☐ Vzestup ve službách Rožmberků (ryt.)
- ☐ Kariéra z měst. do zem. správy vrcholí za Rudolfa II.:
- ☐ Purkrabství praž. Hradu: vrch. Písař a purkrabí
- ☐ UDZ: místosudí, prokurátor, komor. Rada

Organizace soudu

- ☐ Zvl. soud. orgán (na MOR součást zem. soudu)
- ☐ Výjezdní zasedání s výhodou rychlosti, přípustnosti
- ☐ Alternativa k rozhodčímu řízení
- ☐ Náklady: výdaje na soudní zasedání platí žalobce, který soud „hostí“ na svém pozemku, hradí poražený
- ☐ Obsazení
 - ☐ Soudce organ. Zajišťuje a řídí soud. jednání: praž. purkrabí/zástupce
 - ☐ Přisedící rozhodující ve věci většinově (počet kolísal, dle Menšíka min. 10): nejprve zčásti navrhování paritně stranami z pánů a rytířů + zčásti, pak zcela dosazování purkrabím
- ☐ Spory o pozemkové hranice
 - ☐ Ne: pozemkové vlastnictví (o dědinu), náhrada škody, náklady řízení

? Kontradiktorní postavení stran: původ x obeslaný

? Zásady:

- ? Obžalovací: žalobce o soud žádal praž. purkrabího při zasedání zemského soudu
- ? Dispozitivní
- ? Ústnosti
- ? Rovnosti zbraní
- ? Volného hodnocení dk (průvody)

Přísahy

- ? Nejstarší popis v KDrn
- ? Nejobsáhlejší popis vč. interpretace u Menšíka
- ? Možno vyloučit dohodou stran
- ? Hrob: východisko sporné hranice, dk pro budoucí spory
- ? Funkce: přísahající vzývá pomstu matky země, aby ho pohltila, bude-li vypovídat křivě (Zíbrt)
- ? Analogie: skandinávský ordál chůze pod drnem (Kaprás)

Tvorba práva v teorii

Národní tradice

- ? Centrální otázku středověku (Ullmann): Kdo může tvořit právo?
- ? Odpověď:
 - ? Ascendenční teorie – lid ve shromáždění skrze konsensus
 - ? Descendenční teorie – Bůh skrze rozhodnutí panovníka
- ? Formy kolektivní právo tvorby (Reynolds): tichý souhlas, rada, soudní výrok
- ? Spontánní tvorba práva – obyčej opřený o konsens
- ? Zákonodárství je návratem „starého dobrého práva“, které bylo porušeno vývojem – převažuje „ústní forma“
- ? Nalézání práva (Kroeschell – novotvar)
- ? Germánský Munt – král jako poručník (římská tutela)/Heusler – ekvivalent římského manus

- ? Slovanský mír – král jako ochránce lidu
- ? Panovník = ochránce práva metafyzicky ukotveného v Bohu

Učená tradice

- ? ŘP
 - ? CIC: panovník = zbožštělý imperátor s nejvyšší mocí nařizovací a zákonodárnou
 - ? Suverénní, neomylný panovník: *lex animata*, *legibus solutus* x *quod omnes tangit*
 - ? Autonomní zákon: matka ratio, otec princeps
 - ? *Lex regia* (přenos moci, pův. *de imperio*)
 - ? *Lex digna* (morální závazek)
 - ? Panovnický akt víc než obyčej
- ? Církev
 - ? Vulgáta z 4./5. st.: „příručka vládnutí“ a „tlumočník“ ŘP (Ullmann)
 - ? Panovník = zákonodárce z Boží milosti (*legislator*, *legum conditor*)
 - ? Důvod: *propter transgressiones* (dědičný hřích)
 - ? Účel: *salus patriae*, *bonum commune*
 - ? Jusnaturalismus: descendenční teorie

Tvorba práva v praxi

Pojem kodifikace (Zimmermann)

- ? Výraz užívaný od dob Benthamu (18. st.)
- ? Shrnutí a uspořádání právní materie: činnost, výsledek činnosti – *codex*
- ? Výsledek legislativního procesu
- ? Obsahuje abstraktní pravidla chování
- ? Komplexní pokrytí právní oblasti
- ? Systematické uspořádání – idea práva jako racionalizace a organizace systému
- ? Úsilí o právní fixaci na dlouhou dobu
- ? Předmoderní x moderní kodifikace od 17/18. st. – právo disciplinačním nástrojem absolutistického vladaře a výrazem národní identity

Středověké kodifikace

- ? Impulzy (Gagnér):
 - ? Gregoriánská reforma v 11. st. – centralizace papežské moci s využitím právníků a práva jako „nástroje vládnutí“
 - ? Boj o investituru – štaufské císaře operuje ŘP argumentací
 - ? Gratiánův dekret – vzor a metodický podnět pro jurisprudenci
- ? Předpoklad (Gagnér) – „synergie“ kodifikační ideologie a centralizace moci
- ? Kodifikační vlny: 1) 12.st-13.st. 2) pol. 14. st. 3) 15. st.
- ? Přejít od mluvené k literární kultuře – cíl: právní jistota
- ? Převážně „reproduktivní“ funkce (Varga)
- ? Dobové chápání:
 - ? X privilegia: obec. (Grat.)
 - ? X obyčej: pís. (Grat.)
 - ? Příkaz/zákaz (Isid.)

Pluralita právo tvorby (Wolf)

- ? Dle vzniku působnosti:
 - ? Příkaz vládce (korunní statky, regály)
 - ? Usnesení stavů (interregnum, nepřítomnost vládce v zemi)
 - ? Pravidlo – smlouva vládce a stavů s různým vlivem stran na výslednou podobu
- ? Dle poměru ke starému právu
 - ? Písemná fixace starého práva
 - ? Nové právo doplňuje staré právo
 - ? Nové právo nahrazuje staré právo
- ? Dle formy
 - ? Statuty (jedna nebo několik právních otázek)
 - ? Kodexy (celek nebo podstatná výše společenských vztahů)
- ? Dle redakční práce
 - ? Znalci tradiční právní kultury
 - ? Juristé školení v římském právu (recepte)
- ? Dle publikace
 - ? Ústní vyhlášení
 - ? Opisy
 - ? Vydání tiskem

Kodifikace do r. 1627/8

- ? Prehistorie: Přemysl Otakar II., Václav II. – IRM, Karel IV. – MC
- ? Kodifikace: zemské právo – VZZ, OZZ; městské právo – Koldín; horní právo – IRM

Právní reforma Přemysla Otakara II.

- ? Toho roku král Přemysl setrvává po celý půst na hrádce Křivokláta, vybíral se svými důvěrníky z práv magdeburských a jiných cizích práv (de iure Magdeburgensium et aliarum terrarum et regionum) , co by se hodilo k vytvoření a upevnění práv království, neužitečné a špatné řády zamítaje a bezcenná práva zvyková

(consuetudines malas) lepšími nahrazuje, což prý však způsobilo nelibost jeho baronů.

Zemské právo

Země

- ❑ Definice dle Brunnera: územní pospolitost žijící podle společného práva podléhající svorně nejvyšší soudní autoritě + mravy + kolektivní identita
- ❑ Vývoj: všichni Čechové/Moravané – „lepší“ Čechové/Moravané
- ❑ Transformace a diferenciacie práva ve 13. st.

Instituce

Panovnická rada

- ❑ Kdo: libovůle panovníka, postupně omezovaná
 - ❑ V Č první zmínky v listinách z 13. st. (intenzifikace za V II.), ve 14. st. transformace:
 - Ad hoc poradní sbor – stabilita instituce
 - Loajalita k zájmům panovníka – podvojná loajalita k panovníkovi a zemské obci
 - ❑ V Č po 1526 diferencované obsazení:
 - Nejužší – nejvyšší zemští hodnostáři
 - Užší - + zemští soudci
 - Širší - + radové komorního soudu + důvěrníci panovníka + delegáti sněmu + odborníci
 - X centrální poradní sbory Habsburků
 - ❑ V Č po 1526 vyprofilované kompetence: sdílené – obsazování úřadů, výlučné královské – nejvyšší správní úřad, výlučné stavovské – stavovský výbor
- ❑ O čem: libovůle panovníka – dříve poradní „kancelářská“, pak i správní a soudcovská činnost
- ❑ Znaky: fidelita (přísaha) + elasticita (Morav) – věčná a osobní nevyhraněnost, proměnlivý a heterogenní soubor jednotlivců (substrát – politická, vojenská mocenská odbornost) se stabilním jádrem
- ❑ Vývoj: od osobních důvěrníků k reprezentantům krále a stavů (na M pomaleji)

Zemský sněm

- ❑ Stupeň organizovanosti a fáze vývoje stavovského systému reprezentace: „SNĚM“ (pohusitské období) x „SHROMÁŽDĚNÍ“ (předhusitské období)
- ❑ Platforma pro utváření mocenského dualismu, legitimizace panovnického rozhodnutí
- ❑ Jak:
 - ❑ Asymetrie panovník > předáci
 - ❑ Dříve: pokřik, „mrmlání“; užší kurie x širší kolokvium (Šimeček)
 - ❑ Později: stav = kurie
 - V kuriích viritim
 - ❑ Zásady: zájmu, většiny, vážení hlasů
 - Ve sněmu curiatim
 - ❑ Zásada jednomyslnosti
 - ❑ Jednání odděleně, společně jen při zahájení a uzavření sněmu

- ? Co: věcná specializace
 - ? Dříve: nejdůležitější záležitosti veřejného života – přijímání panovníka, biskupova volba, válka a mír, legislativa, správa, spory a nespory
 - ? Později: oddělování soudní a legislativně-správní agendy – legislativa, inkolát, berně, volba panovníka
- ? Kdo: omnes Bohemi – sociální stratifikace – dříve všichni dospělí svobodní muži, pak zemští předáci, eventuálně bojovníci „druhého řádu“ (Žemlička)
- ? Kdo svolává: do 1419 zásadně panovník/uchazeč o trůn, po 1419 konkurence zemské obce
- ? Kdy (Šimeček, Žemlička)
 - ? Zásadně dle potřeby
 - ? Do PO I: svátky zemských světců sv. Václava a Víta
 - ? Od PO I.: časová souvislost s kvatembry
- ? Kde:
 - ? Opěr. body panovníkovi moci s dominancí Phy (hradiště, dvorce)
 - ? Vojenské výpravy

Zemský soud

- ? Nejasné poč. v Č 13. st.: kontinuita x diskontinuita (reforma PO II)
- ? Kde: Č – Praha, M – Brno, Olomouc
- ? Kdy: 3-4x do roka o kvatembrech (církevní období postu)
- ? O čem: žaloby na šlechtice – actor sequitur rei, spory o svobodné a deskové statky
- ? Jak rozhoduje: nálezy obecné x zvláštní
- ? Jak jedná:
 - ? Jednací řeč čeština
 - ? Větší x menší – menší úředníci, nespory, spory rytířstva a o předmětnější hodnoty (Všehrd)
- ? původní dvůr: kurie – rada x kolokvia – sněm, soud
- ? priorita mimosoudního řízení („vůle stran láme právo“)
- ? specifický žalobní nárok – specifický procesní postup
- ? spojení správy a soudnictví
- ? formalismus: žaloby, přísahy x „zmatek“
- ? zásady řízení: veřejnost, ústnost, projednací, dispoziční („podvolenie práva ruší“), akuzační, rovnost zbraní, úplatnost, ne bis in idem
- ? jednotný proces x od 14. st. veřejnoprávní inkviziční proces u závažnějšího bezpráví
- ? jediná instance x odpor proti formálním vadám řízení do vynesení rozsudku
- ? obsazení
 - ? max: 25 přísedících jmenovaných králem z nominace rady a přísedících (Starý)
 - ? min: 7 pánů (Ondřej z Dubé); Karel IV. zrušil kvórum
 - ? zásada neodvolatelnosti
 - ? král

- ☐ zemští úředníci (počet a skladba kolísá): nejvyšší purkrabí – výkon nálezu, stíhání zločinců; komorník – ochrana zeměpanských práv, poplatky, exekuce; sudí – řízení jednání; písař – DZ
- ☐ „kmeti“: nejprve asi 12 (jako krajů); (pův.) páni + (posl.) rytíři podle služebního a fyzického věku a urozenosti
- ☐ Důkazní prostředky: racionální x iracionální = ordály: sporná otázka racionality a funkce ultima ratio – během 14. st. nahrazování ordálů přísahami
- ☐ Vzory: zemský soud – šlechtické soudy, městský soud – vrchnostenské soudy
- ☐ Činnost: autentický výklad práva, výkon sněmovního usnesení, nalézání práva

Nalézání práva

- ☐ Kolektivní výkon soudnictví (Janiš)
 - ☐ Panovník – vrchní autorita
 - ☐ Sudí – řízení jednání, výkon rozhodnutí
 - ☐ Přisedící – nalézání práva
- ☐ Panský nález
 - ☐ Závazný
 - ☐ Nezměnitelný
 - ☐ Obecný – precedent, řeší celou řadu právních poměrů (Rauscher, Veselý)
 - ☐ Zvláštní – v konkrétní sporné věci, ale jeho autorita mohla ovlivnit bud. Typově podobný spor

Stádia řízení

- ☐ 1. přípravné řízení – menší úředníci DZ (komorníci)
 - ☐ Iniciativa žalobce, záruky spravedlnosti a zajištění součinnosti žalovaného
 - ☐ Útok/odpověď u TrČ
 - ☐ Půhon = soukromoprávní žaloba (pravid. 3x zrušeno OZZ) a od 16. st. úřed. Obeslání
- ☐ 2. líčení pře = meritorní rozhodnutí sporu – soudci
 - ☐ Zahájení soud. dne = svědčení půhonu x od 15. st. vyhlášení
 - ☐ Zahájení přelíčení: ohlášení stran a čtení žaloby
- ☐ 3. exekuce = nucený výkon rozhodnutí – menší úředníci DZ (komorníci)
 - ☐ Fáze dle předmětu exekuce
 - Úmluva/upomínka (první výzva k plnění, zajištění majetkové podstaty)
 - Zvod (výzva k provedení knihovního převodu)
 - Obranný list (druhá výzva k plnění, uvedení v držbu zaknihováním)
 - Panování (oznámení exekuce na místě)
 - Odhádání (úřední ocenění a definitivní držba majetku)
 - Skutečné panování (symbolický úkon převodu vlastnictví)

Právo

Zemské právo

- ☐ Předmět
 - ☐ Status šlechtických osob
 - ☐ Právní režim svobodných statků
 - ☐ „ústavní zřízení“
- ☐ Proces kodifikace od Přemysla Otakara II. X šlecht. Odpor

- ? Důl právní památky
 - ? Landfrýdy – regionální smlouvy o míru a bezpečnosti
 - ? Paměti úředníků – stručný přehled procesu, záznam právních formulí
 - ? Právní knihy – systematické sepsání práva: KRož (13. st.); ŘPZ, OIT, Ondřej z Dubé (14. st.), Všehrd, KTov (15. st.), KDrn (16. st.)
 - ? Nálezy zemského soudu
 - ? Sněmovní usnesení
 - ? ZZ – oficiální sepsání práva od 16. st.
 - o Č – VZZ (1500 + doplňky a redakce zejména 1549 a 1563)
 - o M – Z (redakce 1535, 1545, 1602)
- ? Alternativa
 - ? Statusová nerovnost
 - ? Konsensuálně-konkrétní
 - ? Vázanost na osobní „tvůrce“ (listinné právo)
 - ? Pluralita normativních center
- ? Vývoj – expanze „státu“
 - ? Doplnňování obyčejů cílevědomou normotvorbou
 - ? Redukce svépomoci a mimosoudní msty (poprvé zápis Václava IV. 1395)
- ? Partikularismus (důvod migrace, regionalismus):
 - ? Etnicky-teritoriální – Č x M
 - ? Personálně-statusové – stavy
- ? Jednotící prvek: Ř(K)P

DZ

- ? „registra regalia“ – původní královská instituce
- ? Úřední knihy ZS – vše, co se před soudem odehrálo
 - ? Šlechtici a svobodné statky
 - ? Majetkové věci královských měst a církevních institucí
 - ? Svobodníci
- ? Poč. 2. pol. 13. st. Č
- ? 14. st. M – BNO, OLO do 1642
- ? Úřad DZ
 - ? Kancelář zemského soudu – výkonný orgán při soudních procesech před ZS
 - ? Archiv království
 - ? Soud – nespory – shromažďování podkladů pro intabulaci
- ? Obd. rozdělení do 18. st.:
 - ? Půhonné (Č, M) – nejst. – průběh soudního procesu
 - ? Trhové (Č, M) – majetkové dispozice
 - ? Zápisné (Č, M od 1642) – dluhy
 - o Větší: nad 100 kop gr.
 - o Menší

- ❑ Památné (Č) – nejmladší (15. st.) – privilegia, „státní“ akty, „otevřené“ případy z dob husitských válek
- ❑ 1541 požár Malá strana – Hrad
- ❑ Od 1541 sněm usnesení o obnovování vkladů (písemný doklad, „přiznání“)
- ❑ Svazky (barva hřbetu, místopís.) – „kvartery“ = perg. Složky po 4 dvoulistech (písm. A ...)
- ❑ Staré vklad „mřežovány“ + marginál. pozn.
- ❑ Jazyk: latina, od 14. st. čes. (obligatorně od 1495)

Města a městské právo

Předpoklady ve 13. st.

- ❑ Kolonizace – popul. boom
- ❑ Inovace a zvýšení zemědělské produkce
- ❑ Rozvoj center řemesel a směny
- ❑ Stabilní politický rámec
- ❑ Plošné správní struktury
- ❑ Podpora vládnoucí dynastie
- ❑ Adaptibilita domácího právního řádu

Znaky města

- ❑ Institucionální pohled (Kejř): mír, svoboda, právo, zřízení
- ❑ Stavebně-historický pohled: areál, hradby
- ❑ Hospodářsky-sociální pohled: oddělení výroby a obchodu a převaha nad zemědělstvím, společenská diferenciac
- ❑ Funkcionální pohled: politicky-administrativní, vojenský, ideologický, produkční, směnná a kulturní funkce

Založení města

- ❑ Možnosti
 - ❑ V návaznosti na starší sídelní útvary
 - ❑ Na zeleném drnu
- ❑ Povolení – panovník (regál)
- ❑ Provedení – lokátoři
- ❑ Lokační listiny/ústní akty
 - ❑ Povýšení existující lokality/založení nové lokality
 - ❑ Obsah: vůle založit město, organizace správy, právo aplikované před městskými orgány
 - ❑ Práva: města a měšťanů, vrchnosti (příjmy), lokátora (hmotné zabezpečení)

Druhy měst (dle vrchnosti)

- ❑ Královská města (horní, věnná ...)
- ❑ Poddanská města
- ❑ Na pomezí: komorní města

Městské obyvatelstvo

- ❑ Sociální stratifikace 3/4vrství: patriciát, střední vrstva, chudina

- ☐ Právní stratifikace:
 - ☐ Plnoprávní – „trpí s městem“
 - ☐ Poloprávní
 - ☐ Bezprávní - „lidé na okraji“
 - ☐ Zvláštní postavení – „postranní práva“

Městská správa a soudnictví

- ☐ vrchnostenský prvek:
 - ☐ podkomoří/hofrychtěř (soud.)
 - ☐ rychtář
 - ☐ zřizenci: biřic, kat
- ☐ samosprávný prvek:
 - ☐ městská rada
 - ☐ purkmistr
 - ☐ konšelé + kmeti (magd. obl. pro soud.)
 - ☐ obec
 - ☐ cechy
- ☐ kancelář: písař
- ☐ měst. soud:
 - ☐ rychtář + konšelé
- ☐ druhy soudů:
 - ☐ zahájené
 - ☐ posudky
 - ☐ mimořádné
 - ☐ podkomořský
 - ☐ denní

Městská kancelář

- ☐ od 13. stol.
- ☐ fce:
 - ☐ písemná komunikace města
 - ☐ evidence činnosti měst. institucí
- ☐ písař:
 - ☐ „profesionál“ v oboru čtení a psaní
 - ☐ spojení s měst. školou
 - ☐ znalec práva (právní know-how)
 - ☐ podíl na rozhodování měst. samosprávy
 - ☐ péče o pr. kontinuitu

Nalézací řízení u městských soudů

- ☐ formalismus
- ☐ zásadně bezplatnost
- ☐ do 1627/8 ústnost x litoměř. obl. silné prvky pís.
- ☐ evidence v měst. knihách
- ☐ oprav. prostředky ☐ apelace
- ☐ fáze:
 - ☐ 1. předvolání žalovaného

- o úst. obeslání zřízencem
- o soud. citace ? hrozba kontumace, předvedení
- ? 2. přelíčení
 - o oficiální zahájení (dle formy)
 - o rychtář ? zahájení jednání
 - o sluha ? vyvolávání stran dle pořadu
 - o vstup stran do „šraňků“
 - o přednesy stran/řečníků ?
 - ? žaloba (prostá x důrazná s dk)
 - ? odpověď (přísaha) žalovaného ? LC
 - ? přiznání (úplné, část.)
 - ? popření (bez anebo s odův.)
 - ? střídání stran v proslovech
 - ? žádost o odklad
 - o dokazování dle ortelu (kdo co dokazuje?)
- ? 3. konečný ortel při posl. stání: hodnocení dk a podle toho jednomyslný rozsudek, jinak vyš. Instance

Vykonávací řízení u městských soudů

- ? jednodušší a rychlejší exekuce
- ? zajištění majetku obstavením („přípověď“)
- ? trojí rozkaz
 - ? 3 x výzva k dobrovolnému splnění
 - ? počátek: rozsudek v nalézacím řízení („první rozkaz“)
 - ? postupné zkracování pariční lhůty
- ? formy:
 - ? nejprve: osobní
 - o zatykač ? dlužnické vězení
 - ? poté: mobiliární
 - o zvod ? uvedení v držbu dlužníkovu majetku
 - o prodej dluž. majetku věřitelem
 - o prisouzení dluž. majetku do vlastnictví věřitele
 - o prodej dluž. majetku ve veřejné dražbě (převzato z ciziny v mladší době)

Apelační soud (Adamová)

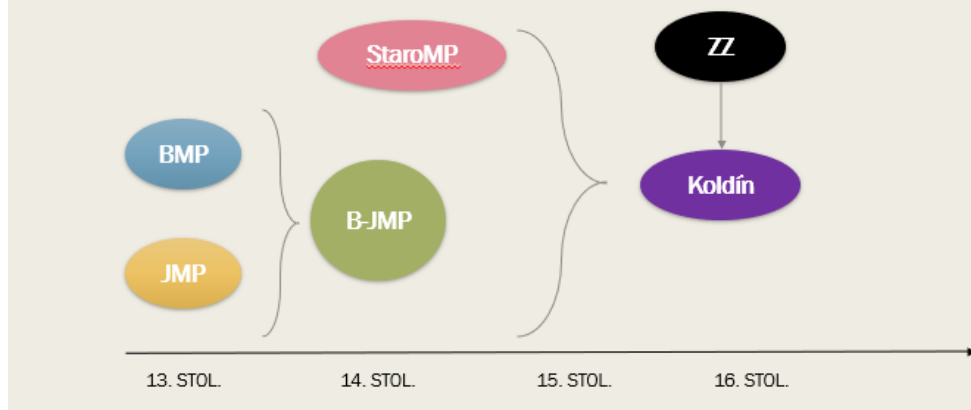
- ? zřízen instrukcí Ferdinanda I. 1548 ? král. soud
- ? odvolací soud pro král. města ? větš. závažnější věci, zákaz odvolání do ciziny, soudní poplatek, podle nerealizovaného plánu měla jít odvolání od všech soudů
- ? od 1651 připojena zahr. lenní agenda
- ? rozhodnutí do 1 měsíce
- ? apelační sys. ? zrušení, potvrzení, změna pův. rozhodnutí
- ? všeobec. ? ZKČ
 - ? civ. + trest.
 - ? měšťané, obyv. měst, měst. majetek
- ? doplňková trest. pravomoc nad poddanými

- ☐ zásada ☐ hmota: odvolací soud aplikuje stejné právo jako soud prvoinstanční
 - ☐ proces: ŘKP ☐ písemnost
- ☐ byrokrat. organizace ☐ placení, králi odpovědní soud. radové
 - ☐ nepřetržité zasedání, vázanost pobytu radů na Phu
- ☐ složení:
 - ☐ prezident
 - ☐ radové: páni + rytíři + šlechta + doktoři práv
- ☐ od 1628 povinná justiční zkouška
- ☐ jednacích řeč: Č a N
- ☐ činnost:
 - ☐ rozhodování o odvolání: hlasování v kolegiu ☐ od nejstaršího k nejmladšímu, prostá většina, prezident dirimuje ☐ unifikace měst. práva dle praž. vzoru
 - ☐ rozhodování o rozkladu: vysvětlení nejasností ve vlastním rozhodnutí
 - ☐ poskytování naučení nižším soudům
 - ☐ slepé rozsudky ☐ pomoc nižším soudům ve zvlášť složitých případech ☐ do 1575 anonymizované rozhodnutí v předložené věci jako vodítko
- ☐ mimořád. opravný prostředek: revize k panovníkovi před komorní soud, po 1627 před čes. dvorskou kancelář

Městské právo

- ☐ „zvláštní“ právo měšťanů
- ☐ fragmentární (materiální i procesní) ►těžiště dle Koldína: pr. soukr. (majet.) + procesní + trestní
- ☐ část. obyčejové
- ☐ dle původu:
 - ☐ heteronomní ►zvnějšku udělené (privilegia)
 - ☐ autonomní ►„vyrostlé“ zevnitř (obyčeje, produkce samosprávných úřadů)
- ☐ obsah:
 - ☐ oprávnění a svobody navenek
 - ☐ právo platné uvnitř města, dle něž se rozhoduje na měst. soudu
 - ☐ zřízení
 - ☐ symbióza trad. dom. práva s ŘP (Peterka)
- ☐ výv. tendence:
 - ☐ romanizace
 - ☐ kodifikace ►dův.: rostoucí hosp. a polit. síla „třetího stavu“, zvýšení právní jistoty v podnikání a obchodu
 - ☐ unifikace na úrovni měst
 - ☐ harmonizace se zem. právem
 - ☐ rozpor: partikularismus a autonomie x sdružování do „rodin“ (apelace, naučení)
- ☐ hlavní oblasti:
 - ☐ „progres.“ jihoněm. (StM, PLZ, BNO)
 - ☐ „konzerv.“ severoněm. (LIT, OLO)

Vývoj městského práva (Štěpán)

Městské knihy (Vojtíšek)

- ❓ vedené měst. úřady (u nás od 13. stol.)
- ❓ k úřed. potřebám
- ❓ k pojištění práv města a měšťanů (nemovitosti)
- ❓ v obecní truhle
- ❓ role osobnosti měst. písařů
- ❓ „dualismus knihovnictví“: rychtářův měst. soud (soudní knihy) ❓ samosprávná měst. rada (radní knihy)
- ❓ typologie
 - ❓ záležitosti města: zákonodárství, finance, správa
 - ❓ záležitosti měšťanů: spor. a nesp. soudnictví (civ. a trest.)
- ❓ právo nalézané + právo psané = „živé“ právo

Romanizace a unifikace

Základní pojmy

- ❓ RECEPCE = přímý vliv; obsahový přenos právního ustanovení nebo celého pramene práva z jednoho právního řádu do jiného
 - ❓ přímá: ŘP
 - ❓ nepřímá: „z druhé ruky“
- ❓ ROMANIZACE = nepřímý vliv na právní vývoj prostřednictvím intelekt. formování tvůrců a uživatelů práva ❓ terminologie, systematika, odkazy + zvědečtění pr. života
- ❓ UNIFIKACE = vytvoření nadnárodní pr. kultury na společném ŘP základě ❓ *ius commune* x *ius proprium*

Počátky

- ❓ KDY ❓ kon. 11. stol.
- ❓ KDE ❓ sev. Itálie
- ❓ PROČ: „DRUHÝ FEUD. VĚK“ (Bloch) A „RENESANCE 12. STOLETÍ“ (Haskins)
 - ❓ kult. rozvoj: zájem o antiku, povznesení škol. sys.
 - ❓ hosp. a spol. rozvoj ❓ růst, bohatnutí a diferenciaci obyv., obchod, peníze
 - ❓ zájem cír. na impériu
- ❓ JAK:
 - ❓ „znovuobjevení“ Digest koncem 11. stol.
 - ❓ 3 faktory „úspěchu“ (Otte): vnitř. kvalita ŘP, věd. průprava, prakt. potřeby

Východiska: Digesta

- ❓ restrikce práce s pr. prameny
- ❓ „aktualizovaný“ výbor z klas. právníků
- ❓ cíl:
 - ❓ *vybrat a utřídit spisy klas. právníků s ius respondendi*
 - ❓ *přizpůsobit staré právo novým hosp. a soc. potřebám*
 - ❓ *odstranit rozpory a duplicity*
- ❓ VZNIK 530-533 (publ. konstituce):
 - ❓ *Bluhmeho teorie ❓ skupiny excerpovaného materiálu, tzv. masy: „Sabinova“ (komentáře k ius civile), „ediktální“ (komentáře k prët. ediktu), „Papiniova“ (sbírky otázek a odpovědí) a „dodatková“*
 - ❓ *rozdělení činnosti komise ❓ subkomise excerpují jednotlivé skupiny autorů a děl*
- ❓ interpolace ❓ adaptace klas. pr. textů
- ❓ DOCHOVÁNÍ:
 - ❓ *littera Florentina (6.-7. st. NL)*
 - ❓ *littera Bononiensis/Vulgata ❓ stv. rkp. (vetus, infortiatum, novum)*

Soukromoprávní větev

Univerzita

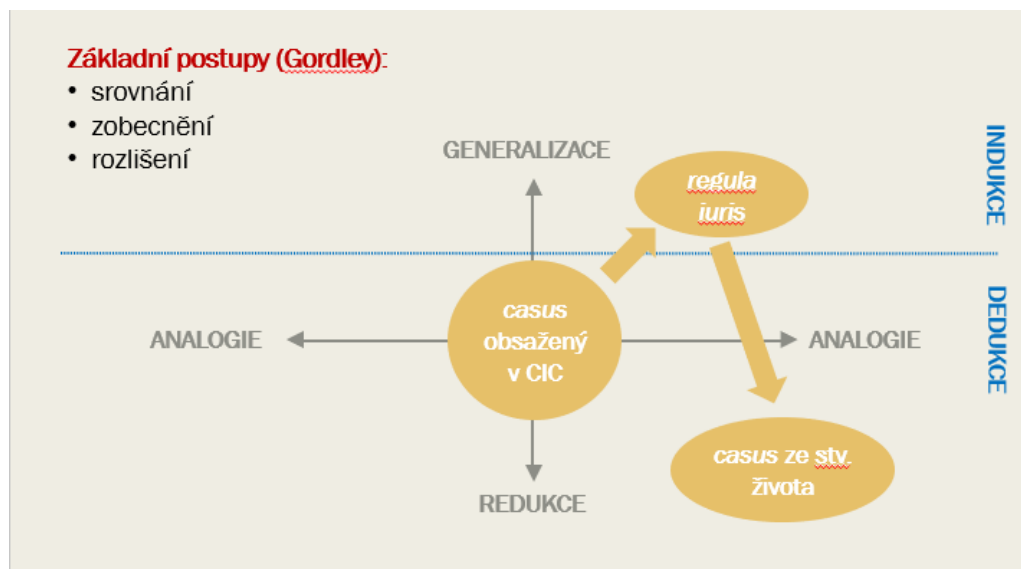
- ❓ předpoklady:
 - ❓ výuka artes liberales v cír. školách (kl., kapituly)
 - *trivium* a v jeho rámci právo
 - rétorika, logika – ars dictaminis, soud. řeči
 - *quadrivium*
 - ❓ od 9. stol. artistická škola v Pavii
 - primát langobardského práva
 - základy racionál. interpretace práva
- ❓ Bologna
 - ❓ dlouho nedostižný vzor
 - ❓ místo zrodu učené pr. vědy kon. 11. stol.
 - ❓ předpoklady: bohatství a nezávislost města, poptávka měst. elity po právníc. vzdělání, artistická škola
 - ❓ první učitel Irnerius
 - ❓ typ: postupný vznik, organizace v rukou studentů

- ☐ v poč. soukromé smlouvy mezi učitelem a žáky
- ☐ studenti:
 - 12./13. stol. kol. 1000
 - převážně z řad patriciátu a šlechty
 - poplatky za přednášky a zk.
 - bez „přijímaček“
- ☐ výuka:
 - studijní rok cca od října
 - přednášky: lat., legální pořádek
 - záv. zkoušky
- ☐ stacionáři ☐ knihovní výpůjčky, kniž. obchod
- ☐ typy univerzit
 - ☐ dle vzniku: postupně x privilegium
 - ☐ dle počtu fakult: spec. x univ.
 - ☐ dle uznání akad. grádů: gen. x partik.
- ☐ organizační složky:
 - ☐ studenti ☐ *nationes* (centra 500-1000, periferie do 100)
 - perspektiva: práv. profese, cír. a svět. správa a soudnictví
 - ☐ učitelé ☐ *collegia*
 - pevný plat
 - poplatky od studentů
 - cír. obročí
 - ☐ cír. moc (kancléř) ☐ dohled nad výukou a zkoušením
 - ☐ svět. moc ☐ financování a správa
- ☐ knih. fond
 - ☐ pův. stacionáři
 - pak knihovny univ. fakult a kolegií
 - kl. knihovny
- ☐ zkoušení:
 - ☐ přihláška k záv. zkoušce vyžaduje počet let studia a konání přednášek
 - ☐ obory: *ius civile*, *ius canonicum*
 - ☐ učitelé
 - zkoušejí znalosti + posuzují pedagog. dovednosti
 - ☐ průběh: přihláška u učitele ☐ soukr. zkouška u učitele ☐ examen morum u rektora ☐ zkouška u učitel. kolegia: dopol. pís. zpracování „punktů“ z pramenů, odpol. zkušební přednáška a odpověď na otázky učitelů ☐ tajné hlasování ☐ navržení titulu
 - ☐ kancléř uděluje tituly: Bc., Lic., Dr.

Vědecká práce (Weimar, Horn)

- ☐ sepětí vědy a pedagogiky
- ☐ předmět ☐ *corpora iuris*
 - ☐ *civilis*: justin. kompilace + lenní pr. a konstituce stv. císař.
 - ☐ *canonici*: starověké právo + stv. dekretály
- ☐ ahist. vnímání ŘP
- ☐ praktický význam
- ☐ mezníkem je polovina 13. stol. a Accursiova Glossa

- ☐ glosátoři (Irnerius, *quattuor doctores*, Accursius, Odofredus) ☐ vázanost na legál. text
- ☐ komentátoři/konsiliátoři (Bartolus, Baldus) ☐ posun od legál. textu k dílčím a aktuálním otázkám, zohlednění partikulár. práv a větší příklon k prakt. tvorbě
- ☐ příbuznost se scholastikou:
 - ☐ metody trivia:
 - gramatika ☐ lat. jazyk a lit.
 - rétorika ☐ výstavba a látka pro soud. řeči a pr. dokumenty
 - logika ☐ vedení důkazu a výstavba argumentace
 - ☐ cíle:
 - racionalizace
 - harmonizace ☐ G („*diversa sunt, non adversa*“)
 - systematizace ☐ K
 - ideál jednoty
 - ☐ předmět: autoritat. texty
 - ☐ postup: zprostředkovat výchozí představu o textu ☐ vysvětlit nejasnosti ☐ najít souvislosti ☐ ověřit použitelnost pro řešení problémů

Výuka (Coing)

- ☐ přednášky
 - ☐ čtení míst z pramenů (nedostatek textů)
 - ☐ dle legálního pořádku: DV, Infort., DN, C, Authen./N, Inst., Libri feud.
 - ☐ dle denního času: řádné (pevný denní čas) x mimořádné (kdykoliv jindy)
 - ☐ denně mimo cír. svátky a neděle
 - ☐ sys. punktů
- ☐ repetice
 - ☐ podrobný výklad místa v kontextu a se zpětnou vazbou stud.
- ☐ disputace
 - ☐ analýza pr. problému na základě reál., nebo smyšleného případu
 - ☐ dialog. forma
- ☐ soukr. přípravy na zk.

PŘEDNÁŠKY (Dondorp-Schrage)

■ předmět: libri legales (vybrané části C, D)

■ step-by-step:

Literatura – glosátoři

- ☐ Glosy/aparáty ☐ pr. exeget. sondy k jednotlivým místům CIC
- ☐ cíl: intelektuálně „ovládnout“ a harmonizovat CIC
- ☐ výsledek: různé typy glos vedou k žánrové rozmanitosti
- ☐ Autentiky ☐ výtahy z Novel připisované k „novelizovaným“ částem CIC
- ☐ Distinkce ☐ sestavení jednotlivých, odporujících si míst v CIC do přehledného celku
- ☐ Sumy ☐ systematické probrání látky roztroušené v CIC
- ☐ Kvestie ☐ dialektické řešení netriviálních pr. případů inspirovaných CIC: *pro - contra - event. solutio*
- ☐ Quare ☐ dialektické smíření teoretických protikladů
- ☐ Generalia/brocardy ☐ sestavení protichůdných pr. vět odvozených z kazuistiky CIC
- ☐ Lektury/komentý ☐ přednáškový výklad CIC dle legál. pořádku, průběž. a obsáhlejší, než glosy
- ☐ Dissensiones ☐ představení názor plurality stv. autorit, aniž podáno řešení problému

Authentica habitata

(privilegium Friedricha I. pro studenty boloňské právnické univerzity z pol. 12. stol., inkorporováno do C)

Císař Fridrich všem poddaným své říše:

*Po pečlivém **prozkoumání** věci s biskupy, opaty, vévody a všemi soudci a velmoži našeho posvátného paláce udělujeme tento náš zbožný dar všem, kteří cestují za účelem studia, a to jak studentům, tak zejména profesorům božských a **posvátných zákonů**: totiž, aby oni i jejich poslové mohli bezpečně cestovat do míst, kde se nachází studují písmo, a mohou tam bezpečně přebývat. Považujeme to za vhodné, neboť ti, kdo konají dobro, si zaslouží naši chválu a ochranu, abychom **s obzvláštní** láskou chránili před jakoukoli újmou všechny, kteří svými znalostmi osvětlují svět a směřují naše poddané k tomu, aby poslouchali Boha a nás, jeho služebníky. Koho z nich bychom neměli litovat? Stali se vyhnanci kvůli lásce k vědění, vyčerpávají své bohatství a ožebračují se, vystavují své životy nebezpečí, a co je nejhorší, bezdůvodně trpí tělesnou újmou z rukou těch nejpodlejších lidí. Proto tímto obecným a věčně platným zákonem nařizujeme, aby od nynějška nikdo nebyl **tak troufalý**, aby se odvážil způsobit **studentům** jakoukoli újmu nebo na ně uvalil jakýkoli trest plynoucí z dluhu uzavřeného nebo z provinění spáchaného někým jiným z jejich kraje - což, jak jsme slyšeli, se někdy děje podle **zvráceného zvyku**. Nechť ti, kdo jsou natolik nerozvášní, že nedbají tohoto svatého zákona, jakož i místní úřady, které jej v danou chvíli nedokážou prosadit, ať jsou všichni nuceni vrátit čtyřnásobek majetku, který zabavili, a ať jsou, poznamenáni hanbou, kterou tento zákon ukládá, navždy zbaveni své hodnosti. Pokud by však někdo chtěl **vznést proti těmto [studentům] obvinění** kvůli nějaké záležitosti, nechť je předvolá před jejich **pána [nebo] mistra**, případně městského biskupa, jemuž jsme v takových případech **udělili jurisdikci**; a **[výběr]** mezi těmito [osobami] nechť provede student. Kdo by se je **pokusil** žalovat před jiným soudcem, ať **ztratí svůj případ**, i kdyby byl zcela spravedlivý. Kromě toho přikazujeme, aby tento zákon byl přidán k císařským ústavám pod názvem "Syn nemá být žalován za svého otce nebo otec za svého emancipovaného syna, ani svobodný člověk za svého patrona."*

Accursiova Glossa

Habita [Casus].

Podstata této konstituce je následující. Za prvé císař nařizuje, že studenti mohou bezpečně chodit na místa, kde se poskytuje vzdělání, a že jim nikdo nesmí ublížit. A uvádí důvod [pro toto nařízení], kde říká: "považujeme za vhodné", a dále je odůvodnění tam, kde říká: "Kdo z těch, kdož z nich." Potom tam, kde text říká "Proto tím", vyvozuje závěry z toho, co uvedl předtím. Za druhé, císař zakazuje, aby studenti trpěli újmou kvůli spáchanému přestupku nebo dluhu ze závazku uzavřeného s jinými osobami [než studenty samotnými] a ukládá trest pro ty, kteří tento zákon poruší. Zatřetí dává studentům možnost vybrat si soudce, v jehož jurisdikci chtějí být předvoláni. Za čtvrté nařizuje, aby tento zákon ["Habita"] byl vložen do Kodexu pod titul "Syn není ..." Doslovný význam textu je jasný.

Speciali (s obzvláštní).

Ačkoli by měl být každý chráněn před újmou, je to řečeno zejména proto, aby se nezapomnělo na studenty. Měli by studenti platit mýtné? Odpověď je, že by neměli. Stejně tak proto, že s sebou nosí knihy a další předměty pro svou osobní potřebu. Stejně tak proto, že platit takové mýtné není obyčejem.

Ex perversa consuetudine (podle zvráceného zvyku).

Všimněte si, že zvrácený zvyk by se neměl dodržovat.

Si litem (vznést obvinění).

V širším smyslu termín "litem" označuje občanskoprávní a trestní řízení, ačkoli jinde se vztahuje na pouhou žalobu o peníze. Je to zřejmé z toho, co císař právě řekl výše, kde zakázal soukromou mstu. Ačkoli se tedy případ nazývá "trestní", jako v *lex Testimoniorum*, někdy se tento termín používá s odkazem na občanskoprávní žalobu. V Bologni se však studenti a doktoři práv trestní jurisdikce zřekli a taková je i praxe, s výjimkou kleriků, kteří se kvůli svému privilegiu nemohou zříci [církvní] jurisdikce, jak je tomu v *Constitutio Statuimus*.

Domino (pána).

Znamená doktor práva, protože jinak se říká "preceptor" nebo "učitel". V případě § Cassius je to jinak.

Vel magistro (nebo mistra).

Mistr z jiného oboru.

Literatura – komentátoři

- ☐ Rozhodnutí
 - ☐ kvestie
 - ☐ konsilium
- ☐ Monografie a traktáty
- ☐ Exegetická lit. k autoritat. textu (*littera*)
 - ☐ lektura
 - ☐ komentář
 - ☐ repetice
- ☐ Sborníky
- ☐ Praktická literatura
 - ☐ notářské pomůcky
- ☐ Právní knihy domácího práva

Ve jménu Božím, amen. Příklad je následující. Jistý A. požádal papeže o **dispens od povinnosti pobytu v místě výkonu svého úřadu**. Ve své žádosti žadatel vysvětlil, že studuje civilní právo, aniž by uvedl místo svých studií. Ve skutečnosti studoval v Miláně, kde sice není zřízeno studium generale, ale kde přednášejí učení doktoři; přednášky se konaly - a konají i nyní - po tak dlouhou dobu, že není pamětníka na časy, kdy by se takové přednášky nekonaly. Ptáme se, zda žádost žadatele o dispens byla získána podvodně, a to z toho důvodu, že nestudoval v právoplatně zřízené univerzitě. Ve jménu Kristově, amen. Ve svém komentáři k předmluvě *Digest* má Cinus pod slovy "co když město" následující slova: "Řekl bych tedy, že mít studium a [oprávnění udělovat] licenci k vyučování vyplývá pouze z privilegia nebo z dávno zavedeného zvyku, stejně jako v Padově, kde podle zvyku existuje studium generale. Z toho plyne, že Padova požívá stejných privilegií jako Bologna, kde podle dávno zavedeného zvyku a na základě privilegia uděleného císařem Lotharem existuje studium, jak se říká. Co tedy znamenají slova "dáváme ti povolení učit zde a všude", která pronese biskup nebo arciděkan při veřejné zkoušce kandidáta na doktorát? Řekněme, že výraz 'všude (ubique)' znamená na každém místě - tedy na vhodném místě." Z toho lze vyvodit, že studenti v Miláně studují právo na schváleném místě. Dále tedy nelze považovat žádosti za podvodné, ačkoli studenti nestudovali v Paříži nebo v Bologni. Podle odvěkého zvyku se totiž rozumí, že město Milán má studium generale, zejména proto, že Milán je královské město a metropole; a mezi téměř všemi lombardskými městy má od nepaměti přední postavení, jak vyplývá z dokumentu nazvaného "Kostnický mír", [privilegium Friedricha I. z roku 1183]. Měl čtyři florény. A tak já, Baldus, říkám a radím.

Zakladatelská osobnost

Irnerius – život (před 1100 – po 1125)

- ☐ počáteční živ. etapa leží v temnotách
- ☐ listiny: „*bononiensis*“ (rodiště, nebo působiště ?)
- ☐ rkp.: „*teutonicus*“ (z říše, blízký vztah k říš. pan. domu)
- ☐ Wer-/Ir-nerius ?, Sigla Y
- ☐ dle Odofreda byl pův. mistr a vyučoval svobod. umění
- ☐ pr. expert na dvoře Matyldy Toskánské
 - „*iudex*“ = soudce, úředník
 - „*causidiscus*“ = (pr.) rádce, právní odborník na soudě
- ☐ pr. expert na dvoře Jindřicha V.,
- ☐ nikoliv inovátor, ale objevitel a obnovitel ŘP tradice a učené práv. kultury
- ☐ za života respekt díky praxi
- ☐ po smrti sláva věd. díla
- ☐ žáci ☐ „*quattor doctores*“:

„*Bulgarus os a(u)reum, Martinus copia legum, Mens legum est Ugo, Jacobus id quod ego*“

Bulgarus ☐ ortodoxní směr

Martinus ☐ směr volnější interpretace

Irnerius – dílo

- ☐ GLOSÝ:
 - ☐ desítky glos, mnohdy ale jen „z druhé ruky“
 - ☐ ne vždy identifikovaný/telný siglou
 - ☐ růz. délka
 - ☐ k celému Corpusu
 - ☐ styl (Kantorowicz): vždy koncisejší, někdy lakonický, často se subtilní argumentací
 - ☐ od poučeného autora poučenému čtenáři, hlavně jako opora pro vlastní přednášky
- ☐ AUTENTIKY
 - ☐ zakladatel žánru
 - ☐ doplňky a změny v justiniánské legislativě zapracované do znění C

České země

Bádání o recepci ŘP v českých zemích

- ☐ Emil Ott ☐ římskokan. proces
- ☐ Miroslav Boháček ☐ syntéza, římské právo v listinách, kodikologie
- ☐ Jiří Kejř ☐ kanon. právo, pražská univerzita, kodikologie
- ☐ Valentin Urfus ☐ ideolog. a teoret. rámec obec. recepce
- ☐ Pavel Krafel, Miroslav Černý, Dominik Budský ☐ stv. kanon. právo
- ☐ stav:
 - ☐ pokles zájmu
 - ☐ multidisciplinární studium stv. památek a jejich „místa v životě“: nejen CO a KOLIK, ale i JAK a PROČ převzato

Postup romanizace

- ☐ nestejná dynamika v růz. obl. práva
- ☐ cír. pr.: má kontinuitu s ŘP
- ☐ měst. pr.: je progresivní, čerpá z řím. (hmota) i kanon. pr. (proces)
- ☐ zem. pr.: je konzervativní, čerpá z kanon. pr. (proces) x volné nalézání
- ☐ ŘP + křest.
- ☐ „katalyzátory“ vývoje v čes. zemích:
 - ☐ panovník/zeměpán
 - ☐ církev od 13. stol.
 - ☐ univerzita od 14. stol.
 - ☐ humanismus (1562 čes. překlad Just. Inst.)

Cesty recepce

- ☐ v pramenech
 - ☐ přímé citace = alegace (stv.: incipity, human. ed.: číslování)
 - ☐ nepřímé, obecné odkazy
- ☐ v soupisech rukopisů
 - ☐ ve středověkém knižním fondu
 - ☐ v současném knižní fondu

Přemyslovská epocha

- ☐ 12. stol. Gratiánův dekret
- ☐ cír. školy od 11. stol. (bis. Pha, Olom.) ☐ představy, zásady ŘP
- ☐ studium v zahr. od 12. stol. (Ita, Fra) ☐ odb. práv. vzdělání
- ☐ právní praktici x učení právníci v Čechách (pan. rada)
- ☐ chybí přímý vztah k justin. pramenům a velkým dílům glosátorské školy
- ☐ od 2/2 13. stol. veřej. notariát (škola při vyšehr. kapitule)
- ☐ od 12. stol. řádné, rozh. a cír. soudnictví
- ☐ soud. ref. PO II. ☐ desky, půhony
- ☐ kanceláře ☐ formuláře, listiny od 13. stol.
- ☐ kodifikace (IRM)

Lucemburská epocha

- ☐ 2/2 14. stol. latina v deskách a listinách vytlačována češtinou
- ☐ 1348 praž. univerzita ☐ Kuneš z Třebovle (traktát o odúmrtích)
- ☐ měst. kanceláře ☐ měst. knihy (kniha písaře Jana 1353)
- ☐ zem. soud ve 14. st.
 - ☐ racionalizace dk řízení
 - ☐ pís. vkládání půhonů
 - ☐ uznání některých nároků opřených o ŘP zásady

Jagellonsko-habsburská epocha

- rozvoj. šlecht. podnikání a zaostávání zem. pr. za hosp. poměry
- přímý vztah k justin. pramenům
- humanismus

1579 Koldínem vrcholí recepce v měst. pr., unifikace, subsidiarita pro zem. pr.

1627/8 OZZ vrcholí recepce v zem. pr. obecnoprávní proces na zem. soudě

- po 1620 zákonodárné akty panovníka a praxe apelačního soudu *ius commune*

Církev

Církevní správa a soudnictví

- výstavbové principy (Hledíková):
 - beneficium ► čes. specifikum: jen ve vyšší správě, vázanost aliment. zdrojů na os., ne na úřady
 - delegace ► pověření soud./správ. pravomocí bez svěřeni úřadu a podání zprávy
 - oficium ► zřízení stále instituce s pravomocemi, jejíž vykonavatel je závislý na zřizovateli
 - vývoj: od delegace ke stálému úřadu a koncentrace arcib. na učitelský úřad
- územní organizace:
 - fary ► faráři (navrhuje patron, ustanovuje bis.)
 - děkanáty ► děkani (voleni zdola z farářů z příslušného obvodu)
 - arcijáhenství ► arcijáhni (jmenuje arcibis.)
 - čes. specifikum: centrální zástup. úřady arcibis. (oficiál, generál. vikář, korektor kléru)

Centrum

- biskup *ad hoc* delegáti
- stále úřady
 - oficiálát*
 - všechny soud. záležitosti cír. práva
 - pův. delegace, pak stálý oficiálův soud oficiál + advokáti (hlavní obhájci) + prokurátoři (subalterní obhájci) + notáři + fakultativně asesori (pr. znalci)
 - generál. vikariát*
 - správ. agenda obsazování a zřizování beneficí
 - soud. agenda soukromopráv. záležitosti kleriků
 - korektor kléru* *trestní a disciplinární záležitosti kleriků*
 - inkviziční tribunál* *trestání kacířství, kooperace se svět. mocí*
- synody základ. a aktuální otázky cír. života diecéze statuta jménem bis.

Rozšíření kanon. Spisů

- zlom ► konkordát 1221 a cír. emancipace (dříve olom. skriptorium)
- respekt k soud. řízení před cír. fórem
- „cesta praxe“ opřená o zahr. zkušenost
- cca 400 rkp. registrovaných ve stv. pramenech
 - převážně dovoz*

☐ *zřídka dom. opis (OLO)*

Processus iudiciarius

☐ autor: Mikuláš Puchník (+ 1402)

☐ *drobný šlecht. rod ze západočes. obl. Horažďovic*

☐ *mistr svobod. umění na FF UK, licenciát dekretů na PF UK*

☐ *rektor školy v Roudnici*

☐ *akadem. kariéra na UK ☐ přednášky z kanon. práva, examinátor, rektor*

☐ *úřed. kariéra v cír. správě ☐ oficiál (učit. licence), gen. vikář, zvolený arcibiskup*

☐ *prebendy ☐ pověst „mnohoobročníka“*

☐ *doba vzniku: „klidné období“ druhé pol. 80. let 14. stol.*

☐ *popularita ☐ rkp. rozšíření ve středoevrop. prostoru (15 rkp.), z toho 1 v ČR (Olomouc)*

☐ *žánr procesní příručky (ordo iudiciarius) ☐ „učebnicový“ výklad průběhu říim.-kan. řízení před soudem praž. oficiála na konkrét. sporu (Budský)*

☐ *praktické cíle ☐ příručka pro soud. řízení*

☐ *didaktické cíle (Olom. rkp.) ☐ učeb. text na PF UK*

☐ *domácí pr. obyčej ☐ limitace průtahů*

☐ *styl. originalita ☐ „převyprávění“ procesu*

☐ *obsahová synopse:*

☐ *citatio/půhon*

☐ *tenor libelli (obsah žalobního spisu)*

☐ *exceptio (námitka)*

☐ *replicatio (odpověď na námitku)*

☐ *sententia interlocutoria (mezitimní rozsudek)*

☐ *litis contestatio (ustavení sporu)*

☐ *iuramenta (přísahy)*

☐ *positiones (žalobní články) a jejich popření protistranou*

☐ *interrogatoria (soubor otázek na svědky)*

☐ *forma examinandi testium (výslech svědků) a zpochybnění výpovědi*

☐ *sententia diffinitiva (konečný rozsudek)*

☐ *appellatio (odvolání)*

☐ *expansium taxatio (náklady)*

☐ *formuláře aj.*

☐ *Pamatuj, že v libellu musí být uveden soudce, žalobce, žalovaný, věc, o níž se žádá a právní důvod, po tom, co je náležitými slovy vylíčeno, následuje závěr atd. Žalobce smí uvádět jen omezený počet různých tvrzení, protože je obtížné dokazovat mnohé věci. Rovněž uvádí všechny důležité věci, které se zdají podporovat návrh žalobce. Libell nesmí být nesrozumitelný, nepatřičný, nejasný, obecný a zamýšlený žertem, protože taková žaloba je zamítnuta a žalobce je odsouzen na uhrazení nákladů a zvláště, protože to plyne ze způsobu formulace žaloby.*

☐ *Pamatuj, že litiskontestace je tvrzení žalobce a odpověď žalovaného učiněná před soudem, a proto, jestliže žalovaný odpoví na libell jeho popřením, jak se praví výše, je ustavena pře. A i když jsou žalovaným doznány skutečnosti, které jsou tvrzeny v libellu, je ustavena pře a na základě takového doznání je vynesena konečný rozsudek o věcech, které byly doznány, a ten, kdo se doznává, je odsouzen k úhradě nákladů.*

- ? *Libell* ohledně manželství. Před Vámi atd. B. proti P. podává žalobu a tvrdí, že po právu řečená B. s řečeným P. a řečený P. s řečenou B. uzavřeli bez překážek před tváří církve prohlášením mezi přítomnými řádné manželství a dvacet let se oddávali tělesné vášni. Řečený P. se však od řečené B. odvrátil a přivedl si domů Dorotheu, s níž se nebál smilnit. Řečená B. proto žádá, aby bylo rozhodnuto a rozsudkem prohlášeno a dáno na vědomí s pomocí vašeho konečného rozsudku, že mezi ní a P. trvá řádné manželství a mezi řečenou D. a P. žádné nebylo a není.

Circa processum

- ? autor neznámý
- ? doba vzniku před 1394
- ? rkp. rozšíření ve středoevrop. prostoru (9 rkp.), z toho 2 v ČR (Praha, Brno – pův. Rajhrad)
- ? procesní příručka a učebnice na PF UK (Kejř)
 - ? hl. pramen pro teorii *Speculum iudiciale* od Viléma Duranda
 - ? opírá se o skutečný průběh řízení (listiny sporu východiskem pro výklad)
 - ? vysoká úroveň

Statuta Arnošta z Pardubic

- ? 1344 arcibis. ► reorganizace
- ? „vůdčí duch“ Arnošta z Pardubic (Hledíková) ► studium práva v Boloni a Padově
- ? promulgace na synodě 1349
- ? výlučná kodifikace (Krafl) ► všechny důl. obl. partikulární cír., závaznost pro všechny obyv. pražské arcidiecéze
- ? systematika dle papež. dekretálů
- ? inspirace:
 - ? *mohučská provinc. statuta 1310*
 - ? *CICanon.*
 - ? *ius commune*
- ? obsah 86 článků (Šmídová-Malárová):
 - ? čl. 1–4: všeobec. ustanovení
 - ? čl. 5-22: výkon cír. moci
 - ? čl. 23-27: proces
 - ? čl. 28-60: práva a povinnosti duchovních os.
 - ? čl. 61-64: manželské právo
 - ? čl. 65-84: pr. postavení Židů a nevěřících ► lichva
 - ? čl. 85-86: výkladová pravidla

Veřejný notariát

- ? počátky: 12. stol. sev. Itálie ? spojení řím. tradice veřej. písařů (*tabelliones*) a úřed. písařů (*tabularii*)
- ? def.:
 - ? *úřední osoby*
 - ? *ustanovení cír., nebo svět. vrchností pro urč. obvod*
 - ? *oprávnění*
 - o vydávat listiny (*instrumenta*) o pr. jednáních a pr. relevantních skutečnostech a prohlášeních

- podílet se na výkonu soudnictví
- zastupovat strany před soudem
- ? v Čechách od PO II. ? Jindřich z Isernie ? škola na Vyšehradě (pís., řeč.)
- ? Václav II. ? notář Velislav (rada, zk, přísaha), notář. předpisy
- Karel IV. ? regulace (proces proti notářům), jmenovací právo pro praž. arcib.
- ? autonom. součást cír.-spr. organizace, podřízení arcibis. soudu
- ? ustanovování:
 - ? pro čes. země ? čes. panovník, od 1358 praž. arcibiskup
 - ? bez teritoriálního omezení ? papež, císař
- ? vzdělání: škola, notář. praxe, soukr. četba (Belial)
- ? v čes. zemích působili hlavně tuzemci (znalost dom. jazyka), omezení zahr. notářů vlivem cír. nařízení
- ? centra: (arci)bis. (Praha), města
- ? činnost: častěji v domech klientů a na místě pr. jednání, méně v notář. sídle
- ? zákaz výkonu pro duchovní s vyšším svěcením (Arnoštova statuta)
- ? podm.: zkouška ? přísaha ? investitura (pero, kalamář, pergamen.list)
- ? odměňování formou honoráře za úkon (*salarium*), cír. obročí ? s rostoucím počtem klesají příjmy ? jiné zaměstnání ve svět./cír. spr.

Formování česko-rakouského soukromého práva: od Codexu

Theresianus k ABGB

A) Kodifikace jako dílo – úvodní teze i shrnutí

- ? 1) *význam (funkce)* – kodifikace jako výraz autority, sjednocení, změny i stabilizace
- ? 2) *charakter* – kodifikace jako „architektonický návrh“, společnost a právo
- ? 3) *vznik* – kodifikace jako „přesýpací hodiny“ (široce založený a nikdy nekončící proces)
- ? 4) *autorství* – kodifikace jako kolektivní práce a kompromis („otcové-redaktoři“)
- ? 5) *zdroje* – kodifikace jako „strom“ a inspirační zdroje jako „kořeny“ (dlouhá a inspirativní tradice)
- ? 6) *proměny* – kodifikace jako „sněhová koule“, „hard“ law (právní předpisy) a „soft“ law (judikatura, literatura)

Moderní kodifikace v českých zemích

- ? dějiny kodifikace soukromého práva v českých zemích (vývoj, osobnosti, inspirační zdroje), ale v střeoevropských souvislostech
- ? čtyři občanské zákoníky – 1811 (1502 §), 1950 (570 §), 1964 (510 §), 2012 (3081 §)
- ? tři období (práva i právní vědy) – 1) tradiční (do roku 1950), 2) socialistické, 3) moderní
- ? kontinuita x diskontinuita

Unifikace a romanizace

- ? fenomén unifikace (sjednocování) – v rámci jednotlivých zemí i celého kontinentu (význam práva a kodifikace)
- ? fenomén romanizace – význam římskoprávní tradice („věčně bujarý kmen práva římského“, A. Randa)

- ❑ soukromé x občanské právo
- ❑ právo obchodní (1862/63) a směnečné (1850, 1906, 1927/28, 1941, 1950), právo autorské (1846, 1895, 1926, 1953, 1965), mezinárodní právo soukromé (1948, 1963), právo rodinné (1949, 1963) a ještě později právo pracovní (1965)

Právní okruhy

- ❑ kontinentální právní systém –
- ❑ okruh rakouského, resp. česko-rakouského práva – nezanedbatelný domácí podíl na přípravě kodifikace (místy, osobnostmi či prameny), tak i na pozdějším rozvoji rakouské civilistiky
- ❑ šířeji okruhu německého práva (OZ 1811 i 1950) – tradiční vliv německé právní kultury (na právní vědu i zákonodárství)
- ❑ v roce 1927 požár Justičního paláce ve Vídni (3/4 archivního materiálu zničeno)

Kodifikační snahy na území římsko-německé říše

- ❑ ne celoříšské zákoníky, ale pouze v jednotlivých zemích
- ❑ řada projektů, jen některé úspěšné
- ❑ Bavorsko, Prusko, Rakousko
- ❑ důležitá role panovníků i právní vědy
- ❑ kodifikační spor (1814) - Savigny x Thibaut

Přirozené právo a myšlenka kodifikace

- ❑ hlavní ideový motor kodifikací
- ❑ „přesvědčení, že právo spočívá na pevných a nezměnitelných základech, dále snaha, aby právo bylo spravedlivé, tj. aby všem měřilo stejně, aby splňovalo požadavky ekvity, aby bylo přiměřeno zemi, pro kterou je vydáno, aby bylo jasné a srozumitelné jakož i úplné“
- ❑ Jan KRČMÁŘ (1877-1950)

Kodifikační snahy Bavorsko

- ❑ *Codex Maximilianeus bavaricus civilis* (CMBC, 1756)
- ❑ Maximilián III. Josef, bavorský kurfiřt z rodu Wittelsbachů
- ❑ Wiguläus Kreittmayr – státní kancléř
 - ❑ pouze soukromé právo
 - ❑ nebyl výlučný
 - ❑ přirozenoprávní vlivy jen okrajově
 - ❑ velký vliv padektního práva

Kodifikační snahy Prusko

- ? *Allgemeines Landrecht für die preussischen Staaten* (ALR, 1794)
- ? Fridrich II. a Fridrich Vilém II., pruský král z rodu Hohenzollernů,
- ? Carl Gottlieb Svarez (Schwarz)
- ? dvě části
 - ? I. věcná práva – zahrnující i právo obligační jako způsob nabývání vlastnictví
 - ? II. postavení jednotlivce ve společnosti –
v rodině a domácnosti, ve společenských skupinách (profesních i
politických), poměr jednotlivce a státu

Kodifikační snahy Rakousko

- ? česko-rakouská kodifikace SP (1753-1811) – dlouhý proces, během vlády čtyř císařů (od Marie Terezie po Františka I.), řada komisí s proměnlivým obsazením
- ? hl. osobnosti: Azzoni, Horten, Martini a Zeiller
- ? „skulpturální“ kodifikační přístup („méně je více“)
- ? *Codex Theresianus* (1766) – kazuistika (8367 §)
- ? *Hortenova osnova* (1774) – zjednodušení (2891 §)
- ? vydán jeho 1. díl jako josefínský OZ (1786) – pouze práva osob (včetně rodinného)
- ? *Martiniho osnova* (1796) – rozhodující etapa, zjednodušení, zpřehlednění (1570 §)
- ? „dílem zcela samostatným“ a „pravým výtvozem **školy přirozeného práva**“ (Krčmář)
 - ? vliv pruského *Allgemeines Landrecht* (1794):
„Und nun, wer wird es nicht sehr schwer und kützlich finden, nach Homer eine Iliade zu schreiben?“ Martini
- ? vydána jako: **(W)GGB – tzv. Západohaličský OZ (1797) – 1. moderní evropská kodifikace soukromého práva**
- ? *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch – ABGB* (1811)
 - ? kdo největší zásluhy na jeho vzniku?
Karl Anton von **Martini** x Franz von **Zeiller**
(1726–1800) (1751–1828)
Vater x *Geburtshilfer*

Karl Anton Martini (1726-1800)

- ? * v Revò v Tridentsku, † Vídeň
- ? rodiče: K. F. Martini a M. Pretti
- ? studia: 1739 Trident, 1741–47 Innsbruck (filosofie, teologie, právo)
- ? Paul Josef Riegger (1705–1775)

Lehrstuhl für Naturrecht, Staatsrecht und Reichsgeschichte (1733)

„velký učitel, kolega a přítel“

- ? studia: 1747–50 Vídeň (právo)
- ? výuka v rodině nejvyššího hofmistra J. J. Khevenhüllera
- ? 1750–1752 sekretář F. W. Haugwitz
- ? 1752–1754 velká cesta (Madrid)
- ? 1754–82 profesor přirozeného a římského práva ve Vídni (žáci mj. J. Sonnenfels, F. Zeiller, F. M. Pelcl)
- ? 1761–65, 66–73 vyučoval 5 dětí MT, zvl. Petra Leopolda (*1747)

- ? 1774/75 – podle *Ordo historiae juris civilis*
- ? a *Positiones de lege naturali* výuka na všech rakouských univerzitách
- ? 1764 dvorní rada Nejvyššího soudního úřadu (v 1792 jeho druhým prezidentem)
- ? 1773 člen kompilační komise – mj. příprava OSŘ z roku 1781
- ? 1782–88 Státní rada – reforma justice v Milánsku 1785–86, v Rakouském Nizozemí 1786–87
- ? 1790 předseda nově zřízené zákonodárné komise
- ? 1793 převzal i pozici referenta

Hlavní rysy (přírozenoprávních) kodifikací

- ? 1) úplnost a výlučnost
 - ? ne obecné právo, precedenty či obyčej
- ? 2) jednotnost a obecná závaznost
 - ? ne partikulární územně ani stavovsky
- ? 3) uplatnění principů svobody, rovnosti a svrchovanosti
 - ? svoboda osobní, vlastnická a smluvní
 - ? formální rovnost před zákonem (dobově ovšem pouze pro muže)
 - ? princip svrchovanosti = nadřazené postavení jedné osoby nad druhou (= původně především „*pro otce rodin, pány a statkáře*“)

Inspirační zdroje – „tělo“ a „duše“

- ? 1) římskoprávní vlivy – pojmy, instituty, zásady
- ? 2) přírozenoprávní vlivy – zmírnění ŘP

„*O tom, že pevnou kostru pojmovou podává právo římské, nemůže býti pochyb; avšak duše zákoníka je podstatně jiná. Hlavní rozdíl jest zvýšený význam bezelstnosti, ohled na 'čest a víru', na 'přírozenou slušnost', na jistotu obchodu.*“

- ? Emanuel TILSCH (1866-1912)

Přírozené právo v ABGB – přístupy

- ? většinou jen: § 7, 16 a 17 ABGB
- ? dva základní přístupy: buď perspektivou „dobovou“ (např. učebnice Martiniho či Zeillera) či „nadčasovou“
- ? tři možné řešení:
 - ? *to, co v něm bylo tradiční, resp. čím navazoval na římskoprávní dědictví* (např. postavení otce rodiny)
 - ? *2) to, co v něm bylo nové a čím se vzdaloval římskoprávnímu dědictví* (viz dále)
 - ? *3) celý občanský zákoník stvrzený autoritou panovníka, ať obsahuje tradiční či nově formulovaná pravidla*

Přirozenoprávní vlivy v ABGB – příklady

- ☐ 1. Přirozené zásady právní (§ 7)
- ☐ 2. Osobnost/vrozená práva (§ 16)
- ☐ 3. Společnosti
- ☐ 4. Nutná obrana
- ☐ 5. Náhrada škody
- ☐ 6. Omyl
- ☐ 7. Zastoupení
- ☐ 8. Publicita
- ☐ 9. Vyvlastnění
- ☐ 10. Zpracování
- ☐ 11. Dědická zákonná posloupnost

Přirozené právo a Martini (W)GGB, ABGB, OZ

- ☐ Co přetrvalo (v ABGB a OZ)?
 - ☐ přirozené zásady právní (I. § 19; ABGB § 7; OZ § 10) – vyplňování mezer v zákoně
 - ☐ vyvlastnění (II. § 84; ABGB § 365; OZ § 1038) – veřejný zájem a náhrada
 - ☐ nabytí od neoprávněného (II. § 92; ABGB § 367; OZ § 1109n.)

Dědické právo (W)GGB, ABGB, OZ

- ☐ Co bylo změněno (v ABGB), ale
 - ☐ *dědická smlouva jako obecný dědický titul, nejen mezi manžely* (II. § 513; OZ § 1582)
 - ☐ *povinný díl pro manžela* (II. § 562 a 568; v ABGB od 1978)
 - ☐ *rozlišení mezi nezletilými a zletilými nepominutelným dědici* (II. § 566; OZ § 1643)

§7 ABGB a vyplňování mezer v zákoně

- ☐ nejslavnější a nejdiskutovanější ustanovení ABGB i soukromoprávních kodifikací obecně
- ☐ mezery v zákoně? pokud ano, jak na ně?
- ☐ propojení práva a filosofie
- ☐ spory o jeho zakotvení při každé kodifikaci včetně OZ 2012

Franz Zeiller (1751–1828) x K. A. Martini (1726–1800)

Vladimír Kubeš (1908–1988) x Jan Krčmář (1879–1950)

ALR – Allgemeines Landrecht (1794)

Code civil (1804)

- ☐ obecný zákaz denegatio iustitiae/déni de justice/odepření spravedlnosti
- ☐ Art. 4: Le juge qui refusera de juger, sous prétexte du silence, de l'obscurité ou de l'insuffisance de la loi, pourra être poursuivi comme coupable de déni de justice.
- ☐ soudce nesměl „pod záminkou mlčení, nejasnosti či neúplnosti zákona“ odmítat rozhodnout

ABGB (1811) – výklad zákona §6-8

- ☐ § 7: Nelze-li právní případ rozhodnouti ani podle slov ani z přirozeného smyslu zákona, jest hleděti k podobným případům v zákonech zřejmě rozhodnutým, a k důvodům jiných, s tím příbuzných zákonů. Zůstane-li právní případ ještě pochybný, musí býti rozhodnut *podle přirozených zásad právních*, se zřetelem k okolnostem pečlivě shrnutým a zrale uváženým.

ZGB – Zivilgesetzbuch (1907)

Art. 1 A. Použití práva

- ☐ 1) Zákon má být použit pro všechny právní otázky, pro něž jest určen zněním neb výkladem.
- ☐ 2) Není-li zákonného předpisu, má soudce rozhodnouti dle zvykového práva a není-li ani toho, tedy dle pravidla, které by jako zákonodárce pro tento případ stanovil.
- ☐ 3) Přitom má dbáti osvědčené nauky a tradice.

Vládní návrh OZ (1937 – užívání zákona §2-4

- ☐ § 2: Při užívání zákona jest hleděti především ke smyslu slov v jich souvislosti se zřetelem k ostatním předpisům právním. Není také pouštěti se zřetele základ, z kterého zákon vznikl.
- ☐ § 4: Nelze-li ani takto dojiti k rozhodnutí, jsou směrnicí rozhodnutí základní v ústavní listině obsažené myšlenky spravedlnosti, svobody omezené právním řádem a rovnosti před zákonem.

OZ (2012) – užití předpisů občanského práva §9-11

- ☐ 1) Nelze-li právní případ rozhodnout na základě výslovného ustanovení, posoudí se podle ustanovení, které se týká právního případu co do obsahu a účelu posuzovanému právnímu případu nejbližšího.
- ☐ 2) Není-li takové ustanovení, posoudí se právní případ podle principů spravedlnosti a zásad, na nichž spočívá tento zákon, tak aby se dospělo se zřetelem k zvyklostem soukromého života a s přihlédnutím k stavu právní nauky i ustálené rozhodovací praxi k dobrému uspořádání práv a povinností.

Vlivy německého práva

- ☐ Vlivy římského práva – výchozí, všechny OZ, většinou zprostředkovaně (pojmy, instituty, zásady, např. zletilost)
- ☐ Vlivy přirozeného práva – v OZ 1811 (odchýlení od ŘP řešení, např. nabytí od neoprávněného)
- ☐ Vlivy německého práva – všechny OZ (často návrat k ŘP řešení)
- ☐ Vlivy uherského práva – v OZ 1950 a 1964 (např. zánik manželství, manželské majetkové právo, přechod dluhů)
- ☐ Vlivy sovětského práva – v OZ 1950 a 1964 (např. součást a příslušenství věci, vlastnictví

Dělení

- ☐ Podle původu
 - ☐ Původní (staré německé právo) – např. u nabytí od neoprávněného (podle Mayra)
 - ☐ Zprostředkující římskoprávní (pandektní právo) – zvl. pandektní právo, např. u nabyvatelů pokladů (1846) nebo dědění nemanželských dětí
 - ☐ Moderní – např. snížení hranice zletilosti (1919) nebo posílení dědického práva manžela (1914)
- ☐ Podle zdroje
 - ☐ Právní památky (ALR 1794, BGB 1896)
 - ☐ Právní věda (zvl. Německá historickoprávní škola)

Výběr

- ☐ Poklad – 1. pol. 19. st., vliv pandektního práva
- ☐ Dědění nemanželských dětí – u válečných novel vliv BGB (1896)
- ☐ Náhrada při vyvlastnění – u Martiniho osnovy (1796) a ABGB (1811) vliv ALR (1794); u čsl. Ústavní listiny (1920) vliv výmarské ústavy (1919)

Poklad

- ☐ „poklad“ v OZ v rámci úpravy nálezů (§1051 a násl.): věci ztracené, opuštěné a skryté
- ☐ § 1064 odst. 2 OZ jako podmnožina věcí skrytých: „Nepřipadne-li skrytá věc podle jiných právních předpisů do vlastnictví státu, kraje nebo obce, ujedná si nálezce s vlastníkem pozemku, kdo z nich si věc ponechá a vyplatí druhému polovinu ceny věci. Neshodnou-li se, náleží věc vlastníku pozemku a ten nálezci zaplatí polovinu její ceny.“
- ☐ § 399 ABGB: „Z pokladu [*případně třetina jmění státnímu. Ze zbývajících dvou třetin*] obdrží jeden díl nálezce, druhý vlastník pozemku. Je-li vlastnictví pozemku děleno, připadne díl vlastníkům vrchnímu a užitkovému vlastníku rovným dílem.“
- ☐ Změněno dvorským dekretem z 15. 6. 1846 č. 970 Sb. z. s.
- ☐ Vliv pandektního práva

Dědění nemanželských dětí

- ☐ §1635 OZ: první třída dědiců: (1) V první třídě dědiců dědí zůstavitelovy děti a jeho manžel, každý z nich stejným dílem.
- ☐ Zrovnoprávnění manželských a nemanželských dětí zakotvené v kapitole IV, §16 josefínského OZ
- ☐ §754 ABGB: „Co se týče matky **a příbuzných matčinych**, mají děti nemanželské při zákonité dědické posloupnosti ku jmění volně zděditelnému stejná práva jako manželské. K pozůstalosti otcově a otcovských příbuzných nemají nemanželské děti žádné zákonité posloupnosti dědické.“
- ☐ Změněno (doplněno) §65 a 67 cís. nař. č. 276/1914 ř. z.
- ☐ Vliv německého BGB z roku 1896 (§1705) i pandektního práva

Náhrada při vyvlastnění

- ☐ LZPS čl. 11/4, OZ § 1038n. – veřejný zájem a náhrada
- ☐ ABGB § 365: Žádá-li toho obecné dobro, musí člen státu za přiměřené odškodnění i úplné vlastnictví věci odstoupiti.
- ☐ Codex Theresianus (II. 3. 25–26) a Hortanova osnova (II. 2. § 2) – ještě bez povinnosti náhrady
- ☐ Martiniho osnova (II. 3. § 12) a (západo)haličský občanský zákoník (II. § 84)

- ? inspirační zdroje: učení o dominiu eminens státu (Grotius) a contrat social (Rousseau), Deklarace práv člověka a občana z roku 1789 (čl. 17) a Allgemeines Landrecht für die preussischen Staaten z roku 1794 (ALR-Einl. § 74–75)
- ? vliv přirozeného práva

Vlastnictví a jeho ústavní ochrana

- ? Deklarace práv člověka a občana (1789, 1791):
 - ? čl. 17: Vlastnictví je nedotknutelným a posvátným právem, nikdo ho nemůže být zbaven, ledaže by to zřejmě vyžadoval veřejný zájem v zákoně uvedený a pod podmínkou spravedlivého odškodnění předem.
- ? tzv. *Prosincová ústava* (1867):
 - ? čl. 5: Majetek je nedotknutelný. Vyvlastnění může nastat jen v těch případech a takovým způsobem, jak je stanoveno zákonem.
- ? Weimarer Verfassung (1919): Art. 153
- ? Ústavní listina ČSR (1920): § 109
 - ? (1) Soukromé vlastnictví lze omezit jen zákonem.
 - ? (2) Vyvlastnění je možné jen na základě zákona a za náhradu, pokud není nebo nebude stanoveno, že se náhrada dáti nemá.
- ? tzv. Ústava 9. května (1948): Svoboda majetková § 9
 - ? (1) Soukromé vlastnictví lze omezit jen zákonem.
 - ? (2) Vyvlastnění je možné jen na základě zákona a za náhradu, není-li nebo nebude-li zákonem stanoveno, že se náhrada dávat nemá.
 - ? (3) Nikdo nesmí zneužívat vlastnického práva ke škodě celku.

C) kombinace vlivů – nabytí od neoprávněného

- ? § 1109nn. Nabytí vlastnického práva od neoprávněného
 - ? vedle zásady nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse haberet (nikdo nemůže převést na jiného víc práv, než by sám měl) se měla začít postupně uplatňovat zásada mobilia non habent sequelam (movité věci nemají pořadí, nelze je stíhat)
 - ? a že „s odkazem na ni se v právních řadech evropských zemí prosadily dvě výjimky vztažené k nabývání movitých věcí v zájmu ochrany dobré víry“.
- ? ABGB § 367: Vlastnická žaloba nemůže se vznést na poctivého držitele věci movité, dokáže-li, že této věci nabytí buď ve veřejné dražbě nebo od živnostníka k tomuto obchodu oprávněného a nebo za plat od toho, komu ji žalobce sám k užívání, k uschování nebo v kterémkoli jiném úmyslu svěřil. V těchto případech nabývají poctiví držitelé vlastnictví a předešlý vlastník má právo na náhradu škody jen vůči těm, kdož jsou mu za to zodpovědni.
- ? ABGB § 824: Bude-li žalovaný přidržen k postoupení pozůstalosti celé nebo z části, budou posouzeny nároky na vrácení plodů držitelem vzatých nebo na náhradu nákladů, vynaložených od něho na pozůstalost, dle oněch zásad, které jsou vůbec ustanoveny v hlavě o držbě se zřetelem k poctivému nebo nepoctivému držiteli. Třetí poctivý držitel nezodpovídá nikomu za dědické kusy, jichž mezitím získal.

Původ institutu

- ? Různé názory naší civilistiky na kořeny § 367 ABGB (až 6 řešení)
- ? Randa (1834-1914) – moderní původ
- ? Mayr-Harting (1874-1948) – staré německé právo
- ? Rouček a Sedláček (1885-1945) – praxe církevních soudů
- ? kromě německého práva kořeny „v středověkém právu židů a právu obchodních měst italských (v Terstu)“

- ❓ „na místě zmírnění přísného práva ... zavedli redaktoři zmírnění nová, jež však nespočívala na právu římském, nýbrž na »přirozené slušnosti«: předpisy o bezelstném nabytí § 367 a pod., přijaty vědomě na ochranu poctivého obchodu (a i contra rationem samotného přirozeného práva)“

Přirozenoprávní vliv u §367 ABGB?

- ❓ podle *Codexu Theresianus* (1766) bezelstné odvozené nabytí movitých věcí zakládá vlastnictví i jiná věcná práva nabyvatele
- ❓ Martini ochranu nabyvatele v dobré víře zúžil (Martiniho osnova 1796, Západohaličský OZ 1797), což mělo více odpovídat jak římskému, tak přirozenému právu
- ❓ opět vliv pruského *Allgemeines Landrecht (ALR)* z 1794

Vývoj občanského práva do poloviny 20. století a meziválečná rekodifikace

Vývoj české právní vědy

- ❓ Přístup:
 - ❓ národnostní (jazykový) x teritoriální
 - ❓ „česká“ právní věda x právní věda v českých zemích
- ❓ Pojem: právnictví x právní věda (od osvícenství)
- ❓ Etapy:
 - ❓ a) tradiční (do roku 1948); b) socialistická (1948–1990);
 - ❓ b) moderní (po roce 1990)
- ❓ charakter:
 - ❓ kontinuita x diskontinuita, vztah učitele a žáka (např. Randa a jeho žáci, Tilsch-Svoboda, Krčmář-Knapp, Sedláček-Kubeš), teorie x praxe, důležité impulzy (rekodifikační projekty)

Vývoj tradiční české civilistiky

- ❓ Mezníky:
 - ❓ a) politické (1848, 1918, 1938/39, 1945 a 1948/50),
 - ❓ b) vědecko-vzdělávací (1810, 1849, 1853, 1861/64, 1864/65, 1868, 1882, 1890, 1919/21)
 - 1810 stolice pro občanské právo v Praze (M. Schuster)
 - 1849 přednášky občanského práva česky (V. Grünwald)
 - 1861 opětovné zřízení stolice pro občanské právo (vyučované česky) a založení časopisu *Právník*
 - 1864 založena *Právnícká jednota v Praze*, opětovné zahájení vydávání *Právníku*
 - 1868 založen spolek českých studujících práv *Všehrd*
 - 1882 rozdělení univerzity na německou a českou
- ❓ Období:
 - ❓ a) zakladatelské (do 1918) – Randa, Stupecký, Tilsch
 - ❓ b) vrcholné (1918–1938) – Krčmář, Sedláček, Svoboda
 - ❓ c) krizové (1938–1948) – Kubeš, Luby, později Knapp

Osobnosti české civilistiky

- ☐ zakladatelská generace: Antonín Randa (1834–1914) a jeho žáci:
 - ☐ Josef Stupecký (1848–1907)
 - ☐ Emanuel Tilsch (1866–1912)
- ☐ ovlivnění historickoprávní školou
- ☐ Josef Unger (1828–1913) – systematický přístup, romanizace, „věčně bujarý kmen práva římského“
- ☐ Randa se věnoval věcným právům (práce o držbě a vlastnictví)
- ☐ Stupecký (materiálie OZ) – obligační právo
- ☐ Tilsch (sociální orientace) – vztahy hmotné a procesní, dědické právo, obecná část OZ

Vývoj občanského práva do roku 1918 – období

- ☐ tři období a základní charakteristika /Tilsch/
 - ☐ absolutistického konservatismu (1811–1859)
 - ☐ liberalismu (1859–1879)
 - ☐ sociální péče (po roce 1879)
- ☐ např. předpisy proti lichvě – zrušeny 1868, opět zavedeny či modifikovány 1881, 1885, 1914
- ☐ „S větším ohledem na zájmy společnosti souvisí i větší ohled na momenty mravní; čest a víra (Treu und Glauben), dobré mravy (boni mores) patří k slovnímu i myšlenkovému inventáři nynějšího právníka a pokusy o obnovu problému práva přirozeného rovněž svědčí charakteru nové doby. Ochrana slabších, veřejné zájmy, ohledy ethické jsou tedy jen různě zabarvené stránky jednoho a téhož směru sociálního.“

Vývoj občanského práva do roku 1918 – změny

- ☐ dílčí změny občanského práva v průběhu 19. století
- ☐ 1) do roku 1848 změny minimální, většinou formou dvorských dekretů, jejichž cílem bylo vysvětlení či doplnění OZ:
 - ☐ a) mají charakter autentické interpretace (většinou u dědického práva), nebo
 - ☐ b) zavádějí nová pravidla (většinou u rodinného práva, dále např. nálezný u pokladu);
- ☐ 2) po roce 1848 větší změny:
 - ☐ a) přijímání zákonů z jiných právních odvětví (obchodní, procesní či agrární právo) modifikuje občanské právo,
 - ☐ b) přijímání zákonů měnících OZ (zvl. v oblasti rodinného práva) či doplňujících (např. zakotvení práva nezbytné cesty v roce 1896).

Vývoj občanského práva do roku 1918 – revize ABGB

- ☐ úvahy o revizi ABGB již před 1. sv. válkou
- ☐ nová kodifikace nebo pouze modernizace? nakonec pouze modernizace
- ☐ 1904 jmenována revizní komise za předsednictví Josepha Ungera (jedním z členů také Antonín Randa), pomalý postup prací
- ☐ osnovu vypracovalo ministerstvo a opakovaně ji předkládalo jako vládní návrh panské sněmovně (1907, 1909, 1911)
- ☐ osnovou se opakovaně zabýval subkomitét sněmovny (hlavní osobností Josef Schey), různé úpravy
- ☐ do 1. sv. války přijata pouze v panské sněmovně (1912).

Jak (re)kodifikovat?

- ☐ „Rozhodně dávám přednost nové kodifikaci občanského práva před souhrnem oprav jednotlivých. Jako základní kmen látky bylo by užítí práva, jak nyní se provádí... Získala by se pevná půda skutečného života. Dospělo by se k poznání, které otázky mají životný zájem a které části tradičního práva odumřely.“
 - ☐ *Z ankety k 100. výročí ABGB (1911)*
 - ☐ Emanuel Tilsch (1866–1912)

Vývoj občanského práva do roku 1918 – tři dílčí novely

- ☐ válečné události zvýraznily nutnost změn některých ustanovení
- ☐ osnova přijata postupně prostřednictvím tří dílčích (částečných) novel (formou císařských nařízení s prozatímní mocí zákona)
- ☐ 1. novela z října 1914 (73 paragrafů) - právo osob (prohlášení za mrtvého, péče o děti, poručenství) a právo dědické (zvl. intestátní posloupnosti).
- ☐ 2. novela z července 1915 (5 paragrafů) – obnovy a úpravy hranic
- ☐ 3. novela z března 1916 (202 paragrafů) – zbytek osnovy přijaté panskou sněmovnou v roce 1912
- ☐ v řadě ustanovení se odrážel vliv německého občanského zákoníku z roku 1896/1900

Vývoj občanského práva 1918-1938

Vývoj občanského práva 1918-1938 – změny

- ☐ 3 kategorie předpisů (J. Krčmář)
- ☐ **1)) předpisy různých odvětví, které občanské právo mění nebo doplňují** (27) – především předpisy o pozemkové reformě (zvl. 1919–1920) a zákony o sociálním pojištění;
- ☐ **2) předpisy, které ABGB neruší, ale zakotvují speciální úpravu** (19) – např. o ochraně dětí (1921, 1930 a 1931), o pojistné smlouvě (1934) a o jízdě motorovými vozidly (1935);
- ☐ **3) předpisy, které části ABGB ruší nebo nahrazují** (9) – např. o snížení věku nezletilosti (1919), o zrušení svěřenství (1924) a o osvojení (1928).

- ? v.a. – sog. **Ehenovelle** (1919)

Vývoj občanského práva 1918-1938 – meziválečná právní věda

- ? po zřízení ČSR 4 nové právnické fakulty (Praha, Brno, Bratislava) – české a „ne-české“
- ? Praha – Karlova univerzita, Německá univerzita (do 1945)
- ? Brno – Masarykova univerzita (1919), Bratislava - Komenského univerzita (1919, PrF 1921)
- ? Ukrajinská svobodná univerzita v Praze (1921–1945) – Stanislav S. Dnistrajanskij (1870–1935)
- ? Ruská právnická fakulta v Praze (1922–1928)

Meziválečná rekodifikace občanského práva

Jak kodifikovat?

- ? úvahy o rekodifikaci již před WW1
- ? recepce, dualismus, unifikace
- ? unifikace (sjednocení) – zvažováno několik způsobů:
 - ? a) rozšíření platnosti *ABGB*
 - ? b) mírná revize *ABGB* a rozšíření platn.
 - ? c) částečná unifikace
 - ? d) úplná unifikace spojená s mírnou modernizací
 - ? e) příprava zcela nové kodifikace
- ? Jan Krčmář

Geneze rekodifikace (1920-1938)

- ? viz úvod důvodové zprávy (sekretář komise dr. Jan Srb)
- ? původně pouze profesori pražských PF – referenti 5 subkomitétů, dále zástupci ministerstev spravedlnosti a unifikací (zvl. prof. Rouček), soudců, advokátů, notářů
- ? subkomitét prof. Krčmáře (úvodní ustanovení, obecná část obligací); prof. Weisse (zbylé obligační právo); prof. Kafky (rodinné právo); prof. Stiebera (věcné právo); prof. Svobody (dědické právo)
- ? práce subkomitétů 1920–21/23, výsledky tiskem
- ? různé přístupy – subkomitét pro dědické právo minimální změny x subkomitét pro věcné právo větší zásahy

Geneze rekodifikace – Osnova 1931

- ? zvláštní komise slovenských právníků zřízená v Bratislavě ministerstvem unifikací (1922–1936), předseda Vladimír Fajnor, připomínky
- ? supervizní komise (1926–1931):
 - ? stejné složení, 321 schůzí
 - ? cílem sjednotit výsledky (dílní části osnov) jednotlivých subkomitétů
 - ? výsledkem kompletní paragrafové znění zákona a důvodová zpráva (1931)

Geneze rekodifikace – vládní návrh 1936/1937

- ❑ meziministerské připomínkové řízení (1934–35), 32 schůzí
- ❑ další práce 11/1935 až 3/1936 (30 schůzí) – noví členové komise (Sedláček, Swoboda)
- ❑ vliv politických debat – zvl. vypuštění rodinného práva
- ❑ v roce 1937 vládní návrh OZ (+důvodová zpráva) předloženy Národnímu shromáždění
- ❑ projednáván ve společném subkomitétu ústavněprávních výborů poslanecké sněmovny a senátu
- ❑ některé zajímavé změny a posuny (např. u ručení za dluhy dědiců)
- ❑ práce zastavilo září 1938 a následně 2. sv. vál

Osobnosti – rekodifikace

- ❑ 2 právní historici, 2 právní filosofové
- ❑ prof. Jan Krčmář (1877–1950) – občanské právo
- ❑ prof. Emil Svoboda (1878–1948) – občanské právo, právní filosofie
- ❑ prof. Miloslav Stieber (1865–1934) – právní dějiny
- ❑ prof. Egon Weiss (1880–1953) – antické a římské právo
- ❑ prof. Bruno A. Kafka (1881–1931) – občanské právo
- ❑ prof. František Rouček (1891–1967) – obchodní a směnečné právo
- ❑ prof. Ernst Swoboda (1879–1950) – občanské právo, právní filosofie

Jan Krčmář (1877-1950)

- ❑ * Praha, studia práv Praha a Lipsko
- ❑ profesor pražské právnické fakulty od r. 1907
- ❑ poradce na mírových jednáních
- ❑ děkan PrF UK 1916/17
- ❑ ministr školství 1926 a 1934–36
- ❑ hlavní osobnost rekodifikace občanského práva, podílel se na řadě dalších zákonů
- ❑ zpracoval celý systém občanského práva (5-dílná učebnice)

Emil Svoboda (1878-1948)

- ❑ * Praha, studia práv Praha
- ❑ desetileté právní praxe
- ❑ profesor pražské právnické fakulty od r. 1921
- ❑ děkan PrF UK 1929/30
- ❑ podílel se zvláště na tzv. manželské novele (1919)
- ❑ zaměření na rodinné a dědické právo
- ❑ právně-filosofická orientace

Jaromír Sedláček (1885-1945)

- ❑ * Slavkov u Brna, studia práv Vídeň, Praha, Berlín

- ? desetiletá justiční praxe
- ? profesor brněnské právnické fakulty od r. 1921
- ? děkan PrF MU 1926/27 a 1934/35
- ? člen komise pro superrevizi osnovy občanského zákoníku (1935–36)
- ? s prof. Roučkem hlavní redaktor šestidílného *Komentáře k čsl. obecnému občanskému zákoníku* (1935–37)

Charakteristika osnovy a inspirační zdroje

- ? hlavní zdroj *ABGB* – „měl býti jen upraven a zmodernizován“ – mírná revize
- ? orientačně podle důvodové zprávy –
- ? právní věda (54x)
- ? recipované rakouské předpisy (38x)
- ? československé předpisy (12x)
- ? judikatura (6x)
- ? recipované uherské právo/právo na Slovensku (2x)
- ? uherská osnova 1913 (7x) a vídeňská osnova mezinárodního práva soukromého jako celek
- ? zahraniční úpravy (33x) – francouzský *Code civil* (1x), švýcarský *ZGB*(9x), německý *BGB*(23x)

Význam meziválečné rekodifikace a co z ní vyplývá?

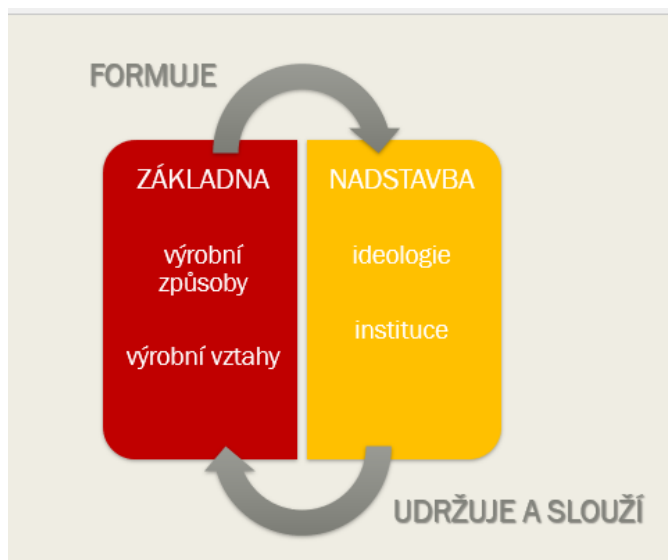
- ? meziválečná rekodifikace jako hlavní inspirační zdroj současného OZ
- ? kolektivní práce
- ? řada rozdílných přístupů, představ, názorů
- ? každý zákoník je kompromis
- ? nutnost kritického náhledu a seznámení se s dobovým kontextem

Pojmy a instituty socialistického práva

Socialistické právo – základní charakteristika

- ? nové chápání státu a práva ? učení o (hosp.) základně a (pr. a polit.) nadstavbě
- ? po 1945 ? nadstavba „předbíhá“ základnu ? aktivní role práva při usnadnění změny a ochraně „revolučních“ výsledků
- ? 2 úkoly práva:
 - ? likvidace kapitalismu
 - ? budování nového socialistického hospodářství a společnosti
- ? sociální aspekt ? právo je nástroj v rukou „pracujících“ většiny („třídy“)
- ? ekonomický aspekt ? právo vychází z potřeb základny x formál. rovnost
- ? změny v režimu: „houpačka“ utužení – uvolnění třídního boje
- ? monopolizace veřejného prostoru, vědy a kultury
- ? klíčové kategorie (pojímáno účelově a dogmaticky, třidnost jako metanorma):
 - ? právo = vůle vládnoucí třídy povýšená na zákon, nástroj sociálního inženýrství (Hazard) ? radikální flexibilita, každá ideologická změna vede ke změně v pr. řádu
 - ? stát = mocenská organizace, diktatura vládnoucí třídy
 - ? spravedlnost
 - o třídní

- o materiální: his. podmíněné odstranění soc. nerovnosti (Knapp)
- o formální: rovnost před zákonem (Boguszak)
- o normalizace ? „právo bez spravedlnosti“ (Maršálek)
- ? zákonnost = metoda vládnutí skrze právo, zajišťuje plnění fcí socialistického státu
- ? diskuze v 60. letech ? odmítnutí formálně-voluntaristického pojetí státu a práva
- ? normalizace ? návrat k ortodoxii
- ? spasitelský, humanistický program ? „sekulární náboženství“
- ? utopický výklad dějin:
 - ? odumírání státu v beztřídní spol.
 - ? odumírání práva ? společenská samoregulace prostřednictvím mravů

Marxistická (právní) věda a teorie (Příbaň)

- ? ideologická fce ? absence kritiky a diskuse
- ? mocenská fce ? právo je politický nástroj v rukou KSČ
- ? dogmatismus ? odtrženost od praxe, závislost na sovětské vědě
- ? nadřazenost „vševysvětlující“ filozofie vůči ostatním vědám o člověku ? věda má potvrzovat absolutní filozofické pravdy
- ? úkolem vědy obecně je posilovat vědění společnosti, a tak přispívat k jejímu pokroku
- ? úkolem právní teorie zvláště je legitimizovat polit. a pr. řád socialismu ? součástí třídního boje je boj proti buržoazním a neortodoxním teoriím

Vývoj právní vědy/civilistiky (1948-1990)

- ? Mezníky:
 - ? *politické (1948, 1968, 1969 a 1989/90)*
 - ? *b) vědecko-vzdělávací*
 - o 1950 zrušena brněnská právnická fakulta, 1968/69 obnovena
 - o 1952/55 založena Československé akademie věd (1952) a v jejím rámci Ústavu práva (od 1955, od 1961 Ústav státu a práva) a Slovenské akademie věd (1953) a jejího Ústavu právních a hospodářských věd (od 1962 Ústav státu a práva)

- ? Období:
 - ? a) zakladatelské (do pol. 50. let)
 - ? b) vrcholné (od pol. 50. let do konce 60. let)
 - ? c) normalizační období (od konce 60. let)

Základní charakteristika dobové právní vědy/civilistika

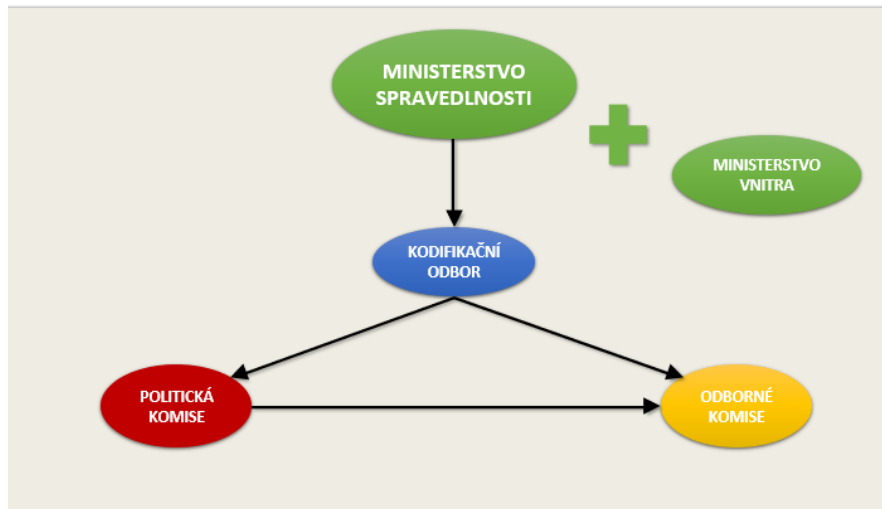
- ? hlavní znaky: *ideologizace*, ale také snaha o *zvědečtění* a *komparativnost*
- ? východiskem oficiální státní a stranická ideologie marxismu-leninismu, resp. dialektický materialismus, který vedl k třídnímu a historizujícímu pojmání práva
- ? kritika „buržoazní“ právní vědy a zejména brněnské normativní školy
- ? v počátcích „hledání pokrokových tradic“ (Knapp, Vaněček)
- ? vliv sovětské právní vědy, ať již formou (organizace vědeckého života), tak obsahem (témata, způsob zpracování)
- ? nejvýznamnější osobnosti dobové civilistiky i celé právní vědy: Viktor Knapp (1913–1996) a Štefan Luby (1910–1976)
- ? Knappova role více organizátorská, Lubyho zase vědecká

Jak pracovat se socialistickým právem? (Baňouch)

- ? noetické problémy:
 - ? princip „zdánlivosti“
 - ? věci často znamenaly něco jiného, než o sobě říkaly
 - ? důraz na objektivitu
 - ? rozpor normy a aplikační praxe
 - ? sociální kontext
- ? specifika:
 - ? ústava
 - ? fikce, zástěrka pro páchání bezpráví; bezpečnost „třetí silou“
 - ? od dělby ke koncentraci moci ve státě
 - ? od trad. ke stran. kontrole moci
 - ? relativizace principu legality
 - ? princip třídní nenávisti a diskriminace
 - ? politická instrumentalizace trest. práva
 - ? občan „vojákem ve službách plánu“
 - ? priorita kolektivu před jednotlivcem
 - ? „právpovinnosti“

Právnícká dvouletka

- ? cíl
- ? přebudování právního řádu: jednotný právní řád, nové socialistické právo
- ? doba: 1948 až 1950
- ? metoda práce:
 - ? centrum MinSprav (byrokrat. aparát + odb. komise ze zástupců vědy a praxe)
 - ? sepětí politické a odborné složky (politická komise)
 - ? účast laické veřejnosti
 - ? využití sovětských zkušeností
- ? postup práce:
 - ? zásady
 - ? vypracování osnovy
 - ? zapracování připomínek a konečná redakce
- ? výsledek
- ? vznik pr. kodexů (tr., civ., správ.) + formování nových pr. odvětví (hosp., druž.)

Nové kodexy

- ❑ 265/1949 Sb. Zákon o právu rodinném
- ❑ 266/1949 Sb. Zákon o zatímních změnách v některých občanských věcech právních
- ❑ 86/1950 Sb. Trestní zákon
- ❑ 87/1950 Sb. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)
- ❑ 88/1950 Sb. Trestní zákon správní
- ❑ 89/1950 Sb. Zákon o trestním řízení správním (trestní správní řád)
- ❑ 141/1950 Sb. Občanský zákoník (tzv. „střední kodex“)
- ❑ 142/1950 Sb. Zákon o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád)
- ❑ + další předpisy ...

Rekodifikace 60. let

- ❑ po 1956 politické uvolnění a kritika stalinismu
- ❑ ideologie:
 - ❑ proklamace vítězství socialismu a příprava na přechod ke komunismu
 - ❑ porážka vykořisťovatelských tříd
 - ❑ posun od represe k výchově
 - ❑ zavádění prvků tržního hosp.
- ❑ základ
- ❑ Ústava 100/1960
- ❑ 1968-9
- ❑ obrodný proces: LPS, zákonnost při výkonu st. správy, nezávislost soudů
- ❑ po 1969
- ❑ normalizace: dílčí novelizace, „útěk do soukromí“

Nové kodexy

- ❑ 140/1961 Sb. Trestní zákon
- ❑ 141/1961 Sb. Trestní řád
- ❑ 94/1963 Sb. Zákon o rodině
- ❑ 99/1963 Sb. Občanský soudní řád
- ❑ 40/1964 Sb. Občanský zákoník
- ❑ 109/1964 Sb. Hospodářský zákoník
- ❑ 65/1965 Sb. Zákoník práce
- ❑ + další předpisy ...

Socialistický soudce (Kühn)

- ? 2 základní motivace:
 - ? totální státní kontrola nad justicí
 - ? implementace utopistických a idealistických cílů komunistické ideologie
- ? zlidovění soudnictví
 - ? smíšené senáty ? poroty nahrazují soudci z lidu s rovnocenným postavením; čistky (cca 10%); rychlokurzy práva pro nové soudce (PŠP)
- ? odmítnutí soudcovské nezávislosti ? služba lidu, volba a odvolatelnost soudce
- ? demokratický centralismus v soudnictví ? o pravdě rozhoduje polit. ústředí
- ? omezení soudní pravomoci ? státní arbitráž v „národohosp.“ věcech, konec správního soudnictví, všeobecný dozor prokuratury
- ? pokles znalosti a kritického myšlení o právu u právníků, pokles studentů práv
- ? pokles autority práva a právníků u veřejnosti
- ? feminizace soudnictví
- ? novinka ? centralizovaná publikace a „výběr“ judikatury

Občanské právo

- ? nový vztah stát > občan
- ? posilování role státu a centrální regulace
- ? výchovné cíle ? odnaučit lidi vlastnickým návykům
- ? oborová partikularizace a specializace ? redukce OZ na majetkové vztahy
- ? komercializace ? Knapp x Stuna (samost. HospZ)

OZ 1950

- ? v rámci právnické dvouletky pro občanské právo jedna ze dvou velkých kodifikačních komisí, rozdělila se na část připravující procesně-právní předpisy a hmotně-právní předpisy
- ? předseda J. Blažke, řada subkomisí, např. pro věcné právo (do konce listopadu 1950 uskutečnily celkem 364 schůzí a vypracovaly 481 elaborátů)
- ? hlavní osobnosti: z akademické sféry J. Blažke a V. Knapp, z pracovníků ministerstva spravedlnosti K. Petrželka (přednosta kodifikačního odboru)
- ? hlavní rysy: 1) ideologizace a nadřazení zájmu celku; 2) úprava majetkových vztahů, a 3) celkové zjednodušení a zestručnění
- ? dobově se uváděly tyto zásady: unifikace, socialisace, kolektivisace, publicisace, komercialisace a generalisace
- ? formálně deklarován sovětský vzor, převzetí konkrétních ustanovení sovětského práva jen minimálně
- ? poměrně zdařilé legislativní dílo, propojující českou i slovenskou právní tradici a reagující na podněty meziválečné právní vědy i změněné společenské podmínky

OZ 1964

- ❑ radikální odklon od civilistických tradic
- ❑ „zlidovění“ ❑ nová terminologie:
 - ❑ smlouvy = „služby“ (monopolním poskytovatelem stát)
 - ❑ smlouvy mezi soukromými FO = „občanská výpomoc“
 - ❑ PO = „organizace“
- ❑ snaha o zamezení individuálního obohacování (1 rodinný dům, převody nemovitostí)
- ❑ krach experimentu pod tlakem praxe ❑ novela 131/1982 ❑ „comeback“ tradičních institutů (držba, neplatnost, vydědění ...)

Vlastnictví

- ❑ společenskovýrobní vztah (Venědiktov):
 - ❑ prvek vůle ❑ moc nad věcí
 - ❑ prvek zájmu ❑ kolektiv, omezení proti „vykořisťování“
- ❑ závislost na povaze výrobních vztahů
- ❑ vlastnické substituce ❑ „užívání“ (osobní u FO, trvalé u PO)
- ❑ typologie vlastnických forem (hledisko předmětu, subjektu a užívání) – socialistické vlastnictví
 - ❑ kolektivní
 - státní ❑ znárodnění („pracující lid“ = stát)
 - družstevní ❑ kolektivizace
 - ❑ individuální
 - osobní ❑ spotřební a nevýrobní účel, pracovní původ = odměna
 - soukromé ❑ relikty kapitalismu, dočasná nutnost

Transformace a soukromé právo po roce 1989

Uvolňování v SSSR a rozklad režimu ČSSR

- ❑ Normalizační režim ČSSR (Československá socialistická republika) stabilní, ale opřený o strach z SSSR a okupační vojska
- ❑ Uvolnění v SSSR ve druhé polovině 80. let – tzv. přestavba
- ❑ Liberalizace např. v Maďarsku a Polsku
- ❑ Přestavbu režim v ČSSR nechtěl, i když oficiálně ji musel podporovat kvůli postoji SSSR
- ❑ Mírné uvolnění v ČSSR mj. v ekonomice přibližně od 1987 – pozvolné uvolnění drobného podnikání – bez zásadního významu

Pád socialistického Československa

- ❑ Na rozdíl od většiny ostatních komunistických režimů v Evropě přetrvala alespoň zdánlivá ekonomická stabilita
- ❑ Pády sousedních komunistických režimů – zejména pád zdi v Berlíně, později revoluce Rumunsko
- ❑ Rychlé ústupky režimu po 17. listopadu 1989
- ❑ Ústavní změny rychle – mj. konec vedoucí role KSČ
- ❑ Cesta ke svobodným volbám

- ? Jak zacházet s prominenty režimu a udavači? Úvahy o zákazu KSČ. Problém lustrací

Cíle transformace po 1989

- ? Snaha o obnovu demokracie – podpora veřejnosti (výhoda tradic demokratické meziválečné ČSR – neobvyklé v regionu) – otázky hlavně ústavního a správního práva
- ? Snaha o cestu do Evropy –převládající podpora
- ? Snaha o obnovu tržní ekonomiky – různé názory na postup a cíle – význam soukromého práva
- ? Problém: zhoršování vztahu se Slovenskem – rozpad federace! HROZBA
- ? Výhoda: ústupnost a později rozpad SSSR, odsun sovětských vojsk

Metody transformace po roce 1989

- ? Ekonomika jedna z nejvíce postátněných ve světě
- ? Priorita ekonomické transformace – klíčové osobnosti spíše ekonomové, relativně málo právníků
- ? Nedůvěra k právu – obavy ze „zdržování“ od právníků
- ? Restituce majetku zabraného po 1948, malá a velká privatizace, kupónová privatizace, problém zahraničních investic
- ? Problém „čistých peněz“, tzv. tunelování apod.

Růst významu práva a rozvoj právního vzdělání

- ? Přes zejména ekonomické zaměření transformace význam práva a pozice právníků ve společnosti zásadně roste
- ? Před rokem 1989 malý zájem o studium práva – na obor často míří málo úspěšní studenti středních škol
- ? Po 1989 nárůst potřeby právníků, kdy se zpočátku nedaří ani obsazovat místa soudců – mimořádná lukrativnost oboru
- ? Nárůst počtu studujících práva na fakultách Praha a Brno + 1991 nové fakulty v Olomouci a Plzni – přesto mnoho let extrémní přebytek uchazečů o studium – často zde studují studenti středních škol s nejlepšími výsledky

Věda soukromého práva po roce 1989

- ? Nedošlo k čistkám jako po roce 1948 nebo 1968 takže značná personální kontinuita x rehabilitace postižených z normalizace
 - ? nadále působí např. prof. Knapp - Viktor Knapp 1913–1996 a publikačně je velmi aktivní
 - ? na rozdíl od bývalé NDR, kde právnické fakulty převzali odborníci ze západního Německa
- ? X ale zvětšením právnických fakult se prosazuje i mnoho mladých
- ? Přístup k právu se ale značně změnil – publikace vzniklé v socialistickém Československu se využívají jen málo a někdy se k nim nehlásí ani jejich autoři

Soukromé právo před 1989 (hroživé experimenty 1. pol. 60. let)

- ❑ Experimentální Občanský zákoník 1964 – místo smluv služby, neexistence právnických osob, převážně kogentní povaha
- ❑ Obchodní právo jen ve vztazích s cizinou – Zákoník mezinárodního obchodu 1963
- ❑ Hospodářský zákoník 1964 – zřejmě jediná kodifikace hospodářského práva vůbec
VEŘEJNOPRÁVNÍ
- ❑ Zcela samostatné kodexy – také Zákoník práce 1965 a Zákon o rodině 1963

Náhrada občanského zákoníku z roku 1964

- ❑ Katastrofální úroveň zákoníku z roku 1964 vyžadovala rychlou náhradu
- ❑ Tzv. velká novela zákoníku č. 509/1991 Sb. – úplný rozklad systematiky zákoníku
- ❑ Snahy o rekodifikaci v 90. letech neúspěšné, i když se objevovaly propracované návrhy – inspirace od ABGB i OZ 1950
- ❑ V roce 2000 pověření přípravou Karel Eliáš a Michaela Zuklínová-Hendrychová
- ❑ Složitý politický vývoj, nakonec NOZ přijat až 2012, úvahy o náhradě nebo velké novelizaci se neprosadily, takže od přijetí jen málo změn

Obnova obchodního práva

- ❑ Před 1989 jen Zákoník mezinárodního obchodu č. 101/1963 Sb. – ne pro vnitrostátní poměry, kde platil experimentální Hospodářský zákoník, tedy unikátní zákoník centrálně plánované ekonomiky
- ❑ 1991 přijaty mj. Obchodní zákoník č. 513/1991 Sb. a dodnes platný Živnostenský zákon RYCHLÁ OBNOVA OBCHODNÍHO PRÁVA A KONEC HOSPODÁŘSKÉHO PRÁVA
- ❑ Diskuse o koncepci obchodního práva + POLITICKÝ VÝVOJ
- ❑ V rámci rekodifikace komercializace dle švýcarského vzoru – v NOZ č. 89/2012 Sb. i jádro obchodního práva + samostatný Zákon o obchodních korporacích č. 90/2012 Sb.

Obnovení jednoty soukromého práva

- ❑ Od právníkové dvouletky tendence k dělení soukromého práva na zcela samostatné zákoníky – po 1989 snaha o tradiční jednotu
- ❑ Vztah k obchodnímu právu – viz výše
- ❑ Zrušena samostatná právní úprava rodinného práva (Zákon o rodině ZOR 1963) a začleněna do NOZ č. 89/2012 Sb.
- ❑ Diskuse o pracovním právu – možné zrušení Zákoníku práce 1965 – nový č. 262/2006 Sb. s vazbou na občanské právo

Slabiny transformace práva po roce 1989

- ❑ Vcelku značná zdlouhavost, přestože snaha o návrat k tradicím byla jednoznačná + VELKÁ NESTABILITA PRÁVA
- ❑ Některé zákoníky z první poloviny 60. let dosud nebyly nahrazeny – zvlášť svérázné u trestního práva, kde nahrazeno hmotné ale nikoli procesní

- ❓ Tendence místo přípravy nových zákonů a zákoníků přijímat dílčí a často nekvalitní novelty – NÁSLEDEK: LEGISLATIVNÍ SMRŠŤ (POSMĚŠNĚ ZMRŠŤ)
- ❓ Komplikace – vyrovnávání se s evropským právem, což vyžaduje mnoho novelizací (např. rozvoj ochrany spotřebitele)